

ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ECRI ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

(πέμπτος κύκλος επιτήρησης)

Υιοθετήθηκε στις 17 Μαρτίου 2016

Δημοσιεύθηκε στις 7 Ιουνίου 2016

ECRI Secretariat
Directorate General II - Democracy
Council of Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0) 3 90 21 46 62
E-mail: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri

ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ECRI ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ (πέμπτος κύκλος επιτήρησης)

Υιοθετήθηκε στις 17 Μαρτίου 2016

Δημοσιεύθηκε στις 7 Ιουνίου 2016

Παρακαλούμε να σημειώσετε ότι το παρόν έγγραφο είναι μετάφραση. Σε περίπτωση αμφιβολίας, θα πρέπει να αναφερθείτε στις πρωτότυπες εκδόσεις στα Αγγλικά και στα Γαλλικά

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	7
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	9
ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ.....	13
I. ΚΟΙΝΑ ΘΕΜΑΤΑ.....	13
1. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΡΑΤΣΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΦΥΛΕΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ.....	13
- ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.....	13
- ΑΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.....	14
- ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΕΘΝΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ.....	15
2. ΟΜΙΛΙΕΣ ΜΙΣΟΥΣ.....	16
- ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ.....	18
3. ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΜΟ / ΤΡΑΝΣΦΟΒΙΚΗ ΒΙΑ.....	19
- Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ.....	20
4. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΝΤΑΞΗΣ.....	22
- ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΡΟΜΑ.....	22
- ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	23
- ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΔΑΠΟΥΣ.....	25
- ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ.....	26
II. ΘΕΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ.....	29
1. ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ.....	29
2. ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	31
3. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΝΕΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΣΕ ΕΙΔΟΣ (ΔΙΑΜΟΝΗ ΚΑΙ ΚΟΥΠΟΝΙΑ ΑΝΤΙ ΓΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ) ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ.....	32
4. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΙΣΑΛΛΟΔΟΞΙΑΣ ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ ΤΩΝ ΛΟΑΤ ΑΤΟΜΩΝ.....	33
- ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΕΣ.....	33
- ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ.....	34
ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ.....	39
ΛΙΣΤΑ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ.....	41
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	43

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) θεσπίστηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Είναι ένα ανεξάρτητο όργανο παρακολούθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ειδικευμένο σε ζητήματα που αφορούν το ρατσισμό και τη μισαλλοδοξία. Αποτελείται από ανεξάρτητα και αμερόληπτα μέλη, τα οποία διορίζονται βάσει του ηθικού τους κύρους και της αναγνωρισμένης εμπειρογνωμοσύνης τους σε ό,τι αφορά την αντιμετώπιση του ρατσισμού, της ξеноφοβίας, του αντισιμιτισμού και της μισαλλοδοξίας.

Στα πλαίσια των θεσμοθετημένων δραστηριοτήτων της, η ECRI διενεργεί εργασίες επιτήρησης ανά χώρα, που αναλύουν την κατάσταση σε καθένα από τα κράτη μέλη όσον αφορά τον ρατσισμό και τη μισαλλοδοξία και καταρτίζει υποδείξεις και προτάσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προσδιορίζονται.

Η επιτήρηση της ECRI ανά χώρα αφορά όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης σε ισότιμη βάση. Η εργασία διεκπεραιώνεται σε πενταετείς κύκλους που καλύπτουν 9-10 χώρες το χρόνο. Οι εκθέσεις του πρώτου κύκλου ολοκληρώθηκαν στα τέλη του 1998, εκείνες του δεύτερου κύκλου στα τέλη του 2002 και εκείνες του τρίτου κύκλου στα τέλη του 2007. Η εργασία πάνω στον τέταρτο κύκλο εκθέσεων ξεκίνησε τον Ιανουάριο 2014. Η εργασία πάνω στον πέμπτο κύκλο εκθέσεων ξεκίνησε το Νοέμβριο 2012.

Η μεθοδολογία εργασίας για την προετοιμασία των εκθέσεων περιλαμβάνει την ανάλυση εγγράφων, μια επίσκεψη επαφής στη σχετική χώρα και έπειτα, έναν εμπιστευτικό διάλογο που διεξάγεται με τις εθνικές αρχές.

Οι εκθέσεις της ECRI δεν είναι αποτέλεσμα ερευνών ή μαρτυριών. Αποτελούν αναλύσεις ικανού όγκου πληροφοριών που συλλέγονται από μια ευρεία ποικιλία πηγών. Οι μελέτες της τεκμηρίωσης στηρίζονται σε σημαντικό αριθμό εθνικών αλλά και διεθνών γραπτών πηγών. Η επί τόπου επίσκεψη παρέχει την δυνατότητα απ' ευθείας συναντήσεων με τους σχετικούς κύκλους (κυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς) με στόχο την συλλογή εμπειριστατωμένων πληροφοριών. Η διαδικασία του εμπιστευτικού διαλόγου με τις εθνικές αρχές επιτρέπει σε αυτές, εφόσον το κρίνουν απαραίτητο, να παρέχουν σχόλια για το προσχέδιο της έκθεσης με σκοπό την αποκατάσταση τυχόν ουσιαστικών λαθών που θα μπορούσε να περιέχει η έκθεση. Με την ολοκλήρωση του διαλόγου οι εθνικές αρχές μπορούν, εφόσον το επιθυμούν, να ζητήσουν να επισυναφθούν οι απόψεις τους στην τελική έκθεση της ECRI.

Ο πέμπτος κύκλος εκθέσεων ανά χώρα επικεντρώνεται σε τέσσερα θέματα που είναι κοινά για όλα τα κράτη μέλη: (1) Νομοθετικά ζητήματα, (2) Ομιλίες μίσους, (3) Βία, (4) Πολιτικές ένταξης και μια σειρά θεμάτων που είναι συγκεκριμένα για κάθε ένα από αυτά. Οι ενδιάμεσες συστάσεις που δεν εφαρμόστηκαν ή εφαρμόστηκαν εν μέρει κατά τη διάρκεια του τέταρτου κύκλου παρακολούθησης θα παρακολουθηθούν σε αυτό το πλαίσιο.

Στο πλαίσιο του πέμπτου κύκλου, απαιτείται και πάλι προτεραιότητα στην εφαρμογή δύο συγκεκριμένων συστάσεων που επιλέγονται από εκείνες που γίνονται στην έκθεση. Μια διαδικασία ενδιάμεσης παρακολούθησης για τις δύο αυτές συστάσεις θα διεξαχθεί από την ECRI μέσα στα επόμενα δύο χρόνια μετά τη δημοσίευση της έκθεσης αυτής.

Η έκθεση που ακολουθεί συντάχθηκε από την ECRI με τη δική της πλήρη ευθύνη. Καλύπτει την κατάσταση όπως είχε στις 9 Δεκεμβρίου 2015. Εξελίξεις μετά από την ημερομηνία αυτή ούτε καλύπτονται στην ακόλουθη ανάλυση ούτε λαμβάνονται υπόψη στα συμπεράσματα και τις προτάσεις που υπάρχουν σε αυτή.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Από την υιοθέτηση της τέταρτης έκθεσης της ECRI για την Κύπρο στις 23 Μαρτίου 2011, παρουσιάστηκε πρόοδος σε αρκετούς τομείς.

Ο νόμος πλέον αναφέρει ρητά ότι τα ρατσιστικά και ξενοφοβικά κίνητρα για οποιοδήποτε αδίκημα αποτελούν επιβαρυντικό στοιχείο. Ο Ποινικός Κώδικας τιμωρεί δημόσια υποκίνηση μίσους ή βίας ενάντια σε οποιαδήποτε ομάδα ατόμων ή μέλος μιας ομάδας, που βασίζονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου. Ένας νόμος Συμφώνου Συμβίωσης που επιτρέπει την καταχώρηση συμβίωσης ατόμων του ίδιου φύλου τέθηκε σε ισχύ το Νοέμβριο του 2015. Μια πρόταση για τη νομική μεταρρύθμιση προτάθηκε από την Αρχή Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου για την τροποποίηση των ισχυόντων νόμων των ΜΜΕ και την συμπερίληψη ειδικών διατάξεων για τη διασφάλιση του σεβασμού του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου.

Έχουν τεθεί σε εφαρμογή μέτρα για την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών Ρομά, συμπεριλαμβανομένης της ενισχυτικής διδασκαλίας για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας κατά τη διάρκεια του και μετά από το σχολείο, οικονομική στήριξη για βιβλία, μεταφορά, στολές και άλλα σχολικά είδη και, πρωινό και μεσημεριανό γεύμα δωρεάν για τους μαθητές Ρομά που παρακολουθούν δημόσια δημοτικά σχολεία. Η εθνική πολιτική για την απασχόληση οικιακών βοηθών έχει αναθεωρηθεί και επιτρέπει τώρα αλλαγές εργοδότη και τομέα.

Το Παρατηρητήριο ενάντια στη Βία στα Σχολεία συνεχίζει να καταγράφει, να αναλύει και να αξιολογεί δεδομένα για την έκταση και τις μορφές της βίας, συμπεριλαμβανομένης της ρατσιστικής βίας, στην δημοτική και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού συνέταξε έναν Κώδικα Συμπεριφοράς κατά του Ρατσισμού και Οδηγό Διαχείρισης και Καταγραφής Ρατσιστικών Περιστατικών στα Σχολεία, παρέχοντας λεπτομερείς συμβουλές για το πώς να προληφθούν και να αντιμετωπιστούν τα ρατσιστικά περιστατικά και η βία που ασκείται στο πλαίσιο του σχολείου.

Η εκστρατεία "Ασπίδα κατά της Ομοφοβίας στην Εκπαίδευση" διοργανώθηκε υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, της Επιτρόπου Διοικήσεως και της Επιτρόπου Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού, για να εκπαιδεύσει τους εκπαιδευτικούς διαφόρων επιπέδων στο θέμα της ομοφοβίας στα σχολεία.

Η ECRI χαιρετίζει τις θετικές αυτές εξελίξεις στην Κύπρο. Ωστόσο, παρά την πρόοδο που έχει επιτευχθεί, κάποια ζητήματα προκαλούν ανησυχία.

Η Επίτροπος Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξακολουθεί να μην μπορεί να διορίσει δικό της προσωπικό της και διαθέτει ανεπαρκείς πόρους. Δεν έχει επίσης το δικαίωμα να κινήσει και να συμμετέχει σε δικαστικές διαδικασίες.

Ρατσιστικές δηλώσεις στη δημόσια σφαίρα συνεχίζουν να αποτελούν σύνηθες φαινόμενο. Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου έχει λάβει σαφή θέση κατά των ΛΟΑΤ σε ποικίλες περιπτώσεις. Οι μετανάστες, κυρίως Μουσουλμάνοι, συχνά παρουσιάζονται στα ΜΜΕ υπό ένα αρνητικό φως και σχετίζονται με προβλήματα, όπως η αύξηση της ανεργίας και της εγκληματικότητας. Τα ΜΜΕ έχουν επίσης περιγραφεί ως άκρως ομοφοβικά. Έχει επίσης σημειωθεί μια αύξηση στη ρατσιστική βία κατά των μεταναστών.

Το ποινικό δίκαιο δεν προβλέπει επιβαρυντικά στοιχεία στην περίπτωση ομο / τρανσφοβικών κινήτρων και η νομοθεσία για την ίση μεταχείριση δεν καλύπτει το θέμα της ταυτότητας φύλου. Ο νόμος του 2011 για την Καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκφράσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του Ποινικού Δικαίου δεν έχει εφαρμοστεί σε καμία υπόθεση μέχρι τώρα. Δεν υπάρχει καμία γνωστή καταδίκη όπου το δικαστήριο έλαβε υπόψη του ρατσιστικό ή ξενοφοβικό κίνητρο κατά τη διάρκεια της καταδίκης.

Η Κύπρος δεν έχει αναπτύξει μια κατάλληλη στρατηγική για την ένταξη του Ρομά πληθυσμού της σε όλους τους τομείς της ζωής. Η εγγραφή και η φοίτηση στο σχολείο των παιδιών Ρομά είναι χαμηλή και τα ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου ειδικά κατά τη μετάβαση από την δημοτική στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, είναι υψηλά. Υπάρχουν δυσανάλογοι αριθμοί Ρομά σε ορισμένα σχολεία. Η πολιτική της κατασκευής προκατασκευασμένων οικιστικών μονάδων για τους Ρομά σε απομονωμένες περιοχές προωθεί μια πρακτική εκ των πραγμάτων διαχωρισμού.

Οι ξένοι οικιακοί βοηθοί αποκλείονται από την απόκτηση της κατάστασης μακροχρόνιας παραμονής. Δεν έχουν ληφθεί στην πράξη μέτρα ενσωμάτωσης υπέρ των δικαιούχων διεθνούς προστασίας και αντιμετωπίζουν πολυάριθμες δυσκολίες στην καθημερινή τους ζωή. Η Κύπρος τώρα χορηγεί κυρίως επικουρική προστασίας και όχι καθεστώς πρόσφυγα (λόγω αφίξεων από τη Συρία), η οποία έχει αρνητικές επιπτώσεις για την ένταξη. Αλλαγές στους Κανονισμούς Συνθηκών Υποδοχής Προσφύγων το 2013 καθιέρωσαν ένα γενικό σύστημα πληρωμής σε είδος (διαμονή και κουπόνια) εις αντικατάσταση της άμεσης οικονομικής βοήθειας ή κοινωνικής πρόνοιας και οι αιτούντες άσυλο με ανάγκη κρατικής βοήθειας είναι πλέον υποχρεωμένοι να ζουν στο κέντρο υποδοχής στο απομακρυσμένο αγροτική περιοχή της Κοφίνου.

Στην παρούσα έκθεση, η ECRI ζητά όπως οι αρχές αναλάβουν δράση σε αρκετούς τομείς. Στα πλαίσια αυτά, παρέχει μια σειρά συστάσεων, περιλαμβανομένων και των παρακάτω.

Η Επίτροπος Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων θα πρέπει να γνωμοδοτεί για όλους τους διορισμούς προσωπικού στο γραφείο της και οι αρχές θα πρέπει να της διαθέσουν επαρκή προϋπολογισμό για να εκτελεί σωστά τα καθήκοντά της.*

Η ταυτότητα φύλου θα πρέπει να συμπεριληφθεί ως απαγορευμένος λόγος διάκρισης στην κυπριακή νομοθεσία για την ίση μεταχείριση. Οι αρχές θα πρέπει να ορίσουν στο δίκαιο και να απαγορεύσουν τη ρατσιστική κατηγοριοποίηση από την αστυνομία καθώς επίσης και να της παρέχουν περαιτέρω εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την ένταξη των Ρομά θα πρέπει να αναπτυχθεί σε όλους τους τομείς της ζωής, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων που αποσκοπούν στην εξάλειψη των διακρίσεων και των προκαταλήψεων, με στόχους και σκοπούς, δείκτες επιτυχίας και ένα σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης.* Πρέπει να ληφθούν μέτρα για την αναθεώρηση και, όπου χρειάζεται την εξασφάλιση της υποχρεωτικής φοίτησης στο σχολείο όλων των παιδιών Ρομά. Οι αρχές θα πρέπει να κάνουν χρήση όλων των διαθέσιμων διαύλων χρηματοδότησης για να διασφαλίσουν την επιβίωση του Δικοινοτικού Πολυυπηρεσιακού Κέντρου και τις σημαντικές υπηρεσίες ενσωμάτωσης που παρέχει στους Ρομά.

Οι αρχές θα πρέπει να εξετάσουν την τροποποίηση του προσφυγικού νόμου για να προβλέπει τη δυνατότητα της επανένωσης των οικογενειών για εκείνους στους οποίους χορηγείται επικουρική προστασία, προκειμένου να ενισχυθεί η ενσωμάτωσή τους. Οι αρχές θα πρέπει να αναθεωρήσουν τους κανονισμούς της Συνθηκών Υποδοχής Προσφύγων, ιδίως την απαίτηση των αιτούντων άσυλο για διαμονή στο κέντρο υποδοχής και για σύστημα κουπονιών, με σκοπό την τροποποίηση τους.

Οι αρχές θα πρέπει να αναπτύξουν ένα νέο σχέδιο ένταξης για τους αλλοδαπούς, συμπεριλαμβανομένων των ξένων οικιακών βοηθών, των προσφύγων και των δικαιούχων επικουρικής προστασίας και άλλων μεταναστών, που θα συνοδεύεται από μια εκστρατεία ευαισθητοποίησης για την ενημέρωση του κοινού, καθώς και των εργοδοτών και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, σχετικά με τα δικαιώματα όσων δικαιούνται διεθνούς προστασίας.

---

* Η σύσταση αυτή θα υπόκειται σε μια διαδικασία ενδιάμεσης παρακολούθησης από την ECRI μέσα σε όχι περισσότερο από δύο χρόνια μετά τη δημοσίευση της έκθεσης αυτής.

Οι αρχές θα πρέπει να αναλάβουν την έρευνα και τη συλλογή δεδομένων σχετικά με τα ΛΟΑΤ άτομα και τις διακρίσεις και τη μισαλλοδοξία εναντίον τους, και να υιοθετήσουν ένα σχέδιο δράσης για την καταπολέμηση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

I. Κοινά θέματα

1. Νομοθεσία ενάντια στο ρατσισμό¹ και τις φυλετικές διακρίσεις²

- Ποινικό δίκαιο

1. Οι διατάξεις του ποινικού δικαίου που αντιστοιχούν στην υπ' αριθμό 7 Σύσταση Γενικής Πολιτικής της ECRI, για την εθνική νομοθεσία να καταπολεμήσει τον ρατσισμό και τις φυλετικές διακρίσεις μπορεί να βρεθούν σε διάφορες νομοθετικές πράξεις: Στο νόμο 12/1967 (όπως τροποποιήθηκε από το νόμο 11(III)/1992 και το νόμο 28(III)/1999), το νόμο 134(I)/2011 και τον Ποινικό Κώδικα. Η ECRI σημειώνει ότι πολλά από τα βασικά στοιχεία της υπ' αριθμό 7 Σύστασης Γενικής Πολιτικής καλύπτονται και η ανάλυση που ακολουθεί επικεντρώνεται κυρίως στην κενά.
2. Ο νόμος 12/1967 είναι ο νόμος που επικυρώνει και υιοθετεί στο εθνικό δίκαιο τη Διεθνή Σύμβαση για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικής Διάκρισης. Το Τμήμα του 2A(1) ποινικοποιεί τη δημόσια υποκίνηση (προφορικά ή δια του τύπου, με έγγραφα, φωτογραφίες ή οποιοδήποτε άλλο μέσο) σε πράξεις που μπορούν να προκαλέσουν διακρίσεις, μίσος ή βία κατά ατόμων ή ομάδων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής ή λόγω της θρησκείας τους. Η συμπεριφορά συνεπάγεται φυλάκιση μέχρι και δύο χρόνια ή πρόστιμο μέχρι και 1000 λίρες³ ή και τα δύο.
3. Ο πιο πρόσφατος νόμος 134(I)/2011 για την Καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκφράσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του Ποινικού Δικαίου που υιοθετεί την Απόφαση Πλαίσιο του Συμβουλίου της ΕΕ 2008/913/JHA⁴ ποινικοποιεί τη δημόσια υποκίνηση βίας ή μίσους που στρέφεται κατά ομάδας ατόμων ή μέλους μιας τέτοιας ομάδας για τους ευρύτερους λόγους φυλής, χρώματος, θρησκείας, καταγωγής ή εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής. Μπορεί να επιβληθούν ποινές φυλάκισης μέχρι και πέντε χρόνια ή πρόστιμο μέχρι και 10 000 ευρώ ή και τα δύο. Σε Σχέση με την υπ' αριθμό 7 §18α Σύσταση Γενικής Πολιτικής της ECRI οι λόγοι της γλώσσας και της ιθαγένειας λείπουν από αυτούς τους δύο νόμους. Ωστόσο, οι νόμοι που επικυρώνουν ή υιοθετούν τα διεθνή κείμενα, δεν μπορούν να τροποποιηθούν χωρίς προηγούμενη τροποποίηση του αρχικού κειμένου.
4. Επιπλέον, η ECRI σημειώνει το συγκεκριμένο αδίκημα στο Τμήμα 47(1)(β) του Ποινικού Κώδικα που τιμωρεί την τέλεση δημοσίων πράξεων με σκοπό την προώθηση της εχθρότητας μεταξύ κοινοτήτων ή θρησκευτικών ομάδων⁵ λόγω φυλής, θρησκείας, χρώματος ή φύλου. Επιπλέον, ο Ποινικός Κώδικας τροποποιήθηκε τον Μάιο 2015 με το νόμο 87(I)2015 και τιμωρεί τη δημόσια

¹ Σύμφωνα με την υπ' αριθμό 7 Σύσταση Γενικής Πολιτικής (GPR) της ECRI, "ρατσισμός" νοείται η πεποίθηση ότι λόγοι όπως η φυλή, το χρώμα, η γλώσσα, η θρησκεία, η ιθαγένεια, η εθνική ή εθνοτική καταγωγή, δικαιολογούν την καταφρόνηση για ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων ή την έννοια της ανωτερότητας ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων.

² Σύμφωνα με την υπ' αριθμό 7 Σύσταση Γενικής Πολιτικής, "φυλετική διάκριση" νοείται οποιαδήποτε διαφορετική μεταχείριση βασίζεται σε λόγους όπως "η φυλή", το χρώμα, η γλώσσα, η θρησκεία, η ιθαγένεια ή η εθνική ή εθνοτική καταγωγή, που δεν έχει αντικειμενική και λογική αιτιολόγηση.

³ Η Κύπρος χρησιμοποιεί πλέον ευρώ. Αυτό αντιστοιχεί σε 1 362 ευρώ.

⁴ Η Έκθεση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για την εφαρμογή της Απόφασης Πλαίσιο του Συμβουλίου της ΕΕ 2008/913/JHA για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκφράσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου (SWD(2014) 27 τελικό, Βρυξέλλες, 27.1.2014, COM(2014) 27 τελικό), δεν σηματοδοτεί καμία παράλειψη της Κύπρου όσον αφορά την υιοθεσία της απόφασης-πλαίσιο από το εθνικό δίκαιο.

⁵ Η ECRI υπενθυμίζει ότι το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας του 1960 αναφέρεται στην ελληνική και την τουρκική κοινότητα και αναγνωρίζει τρεις θρησκευτικές ομάδες, τους Λατίνους, τους Μαρωνίτες και τους Αρμένιους.

υποκίνηση βίας ή μίσους - αλλά όχι διακρίσεων - κατά ομάδες ατόμων ή μέλους μιας τέτοιας ομάδας, με βάση τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου τους.⁶

5. Το Τμήμα 2Α (3) του νόμου 12/1967 ποινικοποιεί τη δημόσια έκφραση ιδεών (προφορικά ή μέσω του Τύπου, εγγράφων φωτογραφιών ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο) που είναι προσβλητικές για ένα άτομο ή μια ομάδα λόγω της φυλετικής ή εθνικής καταγωγής ή της θρησκείας τους. Και πάλι τα στοιχεία της γλώσσας και της ιθαγένειας δεν καλύπτονται. Δεν γίνεται επίσης καμιά αναφορά για δυσφήμιση ή απειλές με ρατσιστικά κίνητρα, όπως αναφέρεται στην υπ' αριθμό 7 §18 β και γ Σύσταση Γενικής Πολιτικής.
  6. Η ECRJ συνιστά την τροποποίηση του νόμου 87 (I)2015 για να συμπεριλάβει το αδίκημα της δημόσιας υποκίνησης σε διακρίσεις και τους λόγους φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, ιθαγένειας ή εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής. Θα πρέπει επίσης να επεκταθεί ώστε να καλύπτει δυσφήμιση και απειλές για όλους τους υφιστάμενους και προαναφερθέντες λόγους.
  7. Το κυπριακό ποινικό δίκαιο δεν φαίνεται να ποινικοποιεί τη με ρατσιστικό στόχο δημόσια έκφραση, μιας ιδεολογίας που υποστηρίζει την ανωτερότητα ή, που υποτιμά ή δυσφημίζει, μια ομάδα ατόμων για λόγους φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, ιθαγένειας ή εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, όπως συνιστάται στη υπ' αριθμό 7 §18 δ Σύσταση Γενικής Πολιτικής.
  8. Η ECRJ συνιστά την ποινικοποίηση της δημόσιας έκφρασης, με ρατσιστικό σκοπό, μιας ιδεολογίας που υποστηρίζει την ανωτερότητα ή, που υποτιμά ή δυσφημίζει, μια ομάδα ατόμων για λόγους φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, ιθαγένειας, ή εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής.
  9. Στην τέταρτη έκθεση της, η ECRJ συνέστησε στις αρχές να επιδιώξουν να διασφαλίσουν ότι νέα ποινική νομοθεσία θα δηλώνει ρητά ότι τα ρατσιστικά κίνητρα για οποιοδήποτε αδίκημα θα αποτελούν επιβαρυντικό στοιχείο. Η ECRJ σημειώνει με ικανοποίηση, ως εκ τούτου, ότι το άρθρο 8 του νόμου 134(I)/2011 σχετικά με την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκφράσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του Ποινικού Δικαίου αναφέρει ρητά ότι τα ρατσιστικά και ξενοφοβικά κίνητρα για οποιοδήποτε αδίκημα αποτελούν επιβαρυντικό στοιχείο. Αυτό είναι τώρα σε πλήρη συμφωνία με την υπ' αριθμό 7 § 21 Σύσταση Γενικής Πολιτικής.
- **Αστικό και διοικητικό δίκαιο**
10. Ο νόμος 59(I)/2004 περί Ίσης Μεταχείρισης (Φυλετική ή Εθνοτική Καταγωγή) και ο νόμος 58(I)/2004 περί Ίσης Μεταχείρισης στην Απασχόληση και την Εργασία υιοθετούν τις Ευρωπαϊκές Οδηγίες 2000/43/EC⁷ και 2000/78/EC⁸ αντίστοιχα. Στο σύνολό τους απαγορεύουν τις διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας και γενετήσιου προσανατολισμού. Σε σύγκριση με την υπ' αριθμό 7 Σύσταση Γενικής Πολιτικής της ECRJ, οι λόγοι χρώματος, γλώσσας και ιθαγένειας απουσιάζουν.⁹

⁶ Κανονικά αυτή η ενότητα καλύπτει μόνο τη νομοθεσία κατά του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων, αλλά οι πληροφορίες είναι σχετικές με τη σύσταση στην § 6 της παρούσας έκθεσης.

⁷ Η Οδηγία του Συμβουλίου 2000/43/EC της 29^{ης} Ιουνίου 2000 περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ατόμων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής.

⁸ Η Οδηγία του Συμβουλίου 2000/78/EC της 27^{ης} Νοεμβρίου 2000 για τη διαμόρφωση ενός γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία.

⁹ Το άρθρο 28 (2) του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας, αναφέρεται στο χρώμα και τη γλώσσα, μεταξύ άλλων, μη εξαντλητικών λόγων, αλλά μόνον όσον αφορά τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που προβλέπονται από το Σύνταγμα.

11. Ο νόμος 42(1)/ 2004 σχετικά με την καταπολέμηση του ρατσισμού και άλλων μορφών Διακρίσεων (Επίτροπος) διορίζει την Επίτροπο Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Συνήγορος του Πολίτη), ως την εθνική Αρχή Ισότητας που είναι αρμόδια για την καταπολέμηση των άμεσων και έμμεσων διακρίσεων λόγω κοινότητας, φυλής, γλώσσας, χρώματος, θρησκείας και εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής. Η Επίτροπος έχει επίσης την αρμοδιότητα να προωθήσει τις ίσες ευκαιρίες ανεξάρτητα από τους προαναφερθέντες λόγους, καθώς και λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, σε όλους τους τομείς που καθορίζονται στην υπ' αριθμό 7 § 7 Σύσταση Γενικής Πολιτικής της ECRI. Σε σύγκριση με αυτή τη Σύσταση Γενικής Πολιτικής, μόνο ο λόγος της ιθαγένειας λείπει.
12. Ωστόσο, η ECRI υπενθυμίζει ότι η Κύπρος έχει κυρώσει το 12^ο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ και το έχει υιοθετήσει στο εθνικό δίκαιο, παρέχοντας έτσι έναν ανοιχτού τύπου κατάλογο των προστατευόμενων λόγων, συμπεριλαμβανομένων όλων εκείνων που απαριθμούνται στην υπ' αριθμό 7 Σύσταση Γενικής Πολιτικής.
13. Όσον αφορά τις μορφές διακρίσεων, όπως ορίζονται στην υπ' αριθμό 7 § 6 Σύσταση Γενικής Πολιτικής, μόνο η εντολή σε άλλο να κάνει διακρίσεις απαγορεύεται σαφώς στους προαναφερθέντες νόμους 58 και 59. Η απαγόρευση του διαχωρισμού δεν περιλαμβάνεται, ούτε οι διακρίσεις λόγω συσχετισμού, η δήλωση της πρόθεσης διακρίσεων ή υποκίνηση ή η βοήθεια άλλου να κάνει διακρίσεις.
14. Δεν υπάρχει επίσης καμία αναφορά στους νόμους για το καθήκον των δημοσίων αρχών να προωθούν την ισότητα και να προλαμβάνουν τις διακρίσεις κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, όπως συνιστάται στην υπ' αριθμό 7 § 8 Σύσταση Γενικής Πολιτικής, ούτε το καθήκον να διασφαλιστεί ότι τα μέρη στα οποία δίνονται συμβόλαια, δάνεια, επιδοτήσεις ή άλλα οφέλη σέβονται και προωθούν την πολιτική της μη διάκρισης, σύμφωνα με την υπ' αριθμό 7 § 9 Σύσταση Γενικής Πολιτικής.
15. Η ECRI συνιστά την τροποποίηση των νόμων 58(I)/2004 και 59(I)/2004 για να περιλαμβάνουν τα ακόλουθα: την απαγόρευση του διαχωρισμού, των διακρίσεων λόγω συσχετισμού, τη δήλωση της πρόθεσης διακρίσεων και την υποκίνηση ή τη βοήθεια άλλου να κάνει διακρίσεις και το καθήκον των δημοσίων αρχών για την προώθηση της ισότητας και την πρόληψη των διακρίσεων κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

- **Ειδικευμένα εθνικά όργανα** ¹⁰

16. Η Επίτροπος Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι η Συνήγορος του Πολίτη της Κύπρου καθώς και η εθνική Αρχή Ισότητας. Εντός της τελευταίας, λειτουργούν δύο τμήματα: 1) η Αρχή Ισότητας που ασχολείται με τις διακρίσεις στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας και θέματα φύλου σε όλους τους τομείς και 2) η Αρχή Μη-Διάκρισης που ασχολείται με όλους τους άλλους λόγους εκτός του φύλου, σε όλους τους τομείς εκτός της απασχόλησης/εργασίας. Είναι ένα ανεξάρτητο οιοное δικαστικό σώμα που ακούει, εξετάζει και αποφασίζει για μεμονωμένες περιπτώσεις διακρίσεων που προσκομίστηκαν ενώπιόν της. Η Αρχή Ισότητας έχει την εξουσία να εκδίδει δεσμευτικές αποφάσεις ή να διατυπώνει συστάσεις και να επιβάλλει μικρά πρόστιμα (που δεν υπερβαίνουν τα 350 ευρώ). Πραγματοποιεί όλες τις λειτουργίες που ορίζονται στη υπ' αριθμό 2 Σύσταση Γενικής Πολιτικής της ECRI για τα ειδικευμένα εθνικά όργανα για την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας σε εθνικό επίπεδο, καθώς και στην υπ' αριθμό 7 § 24 Σύσταση Γενικής Πολιτικής, με τη σημαντική

¹⁰ Ανεξάρτητες αρχές ρητά επιφορισμένες με την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, του αντισημιτισμού της μισαλλοδοξίας και των διακρίσεων για λόγους όπως η εθνοτική καταγωγή, το χρώμα, η ιθαγένεια, η θρησκεία και η γλώσσα (φυλετική διάκριση), σε εθνικό επίπεδο.

εξαίρεση ότι δεν έχει το δικαίωμα να κινήσει και να συμμετέχει σε δικαστικές διαδικασίες. Η ECRI συζητά την αποτελεσματικότητα αυτής της αρχής στο παρακάτω τμήμα για τα Θέματα ειδικά για την Κύπρο.

17. Η ECRI συνιστά να παραχωρηθεί στην Επίτροπο Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το δικαίωμα να κινεί και να συμμετέχει σε δικαστικές διαδικασίες.

2. Ομιλίες μίσους¹¹

- Πολιτικός και άλλες μορφές δημόσιου λόγου

18. Οι ρατσιστικές δηλώσεις στη δημόσια σφαίρα συνεχίζουν να αποτελούν σύνηθες φαινόμενο.¹² Πριν από τις προεδρικές εκλογές στις αρχές του 2013 και με φόντο κατά την οικονομική κρίση, ορισμένοι πολιτικοί και δημόσια πρόσωπα κατηγόρησαν τους μετανάστες για την ανεργία και τους παρουσίασαν ως λαμβάνοντες υψηλότερα κρατικά επιδόματα από τους Κυπρίους, ενώ οι Κινέζες και οι Βιετναμέζες μετανάστριες θεωρούνταν πόρνες.¹³ ¹⁴ Οι Μουσουλμάνοι μετανάστες αποτελούσαν στόχο και απεικονίζονταν ως απειλή για τη δημογραφική σύνθεση της χώρας.¹⁵
19. Η ECRI σημειώνει ότι οι ΜΚΟ αναφέρουν προσβλητικούς λόγους με στόχο τα ΛΟΑΤ άτομα από επικρατούντες πολιτικούς. Για παράδειγμα, το Μάρτιο 2010 ένας Βουλευτής, κατά τη διάρκεια μιας ζωντανής εκπομπής, παρομοίασε την ομοφυλοφιλία με την παιδοφιλία, την κτηνοβασία και την νεκροφιλία.¹⁶ Επιπλέον, η Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου έχει λάβει σαφή θέση κατά των ΛΟΑΤ σε ποικίλες περιπτώσεις. Το Μάρτιο 2014, στο Συμβούλιο των Αρχηγών της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας που πραγματοποιήθηκε στην Κωνσταντινούπολη, ο Αρχιεπίσκοπος προέτρεψε όλες τις Ορθόδοξες Εκκλησίες να "καταδικάσουν την ομοφυλοφιλία" και δήλωσε ότι οι κυβερνήσεις απέδειξαν εξασθένηση της ηθικής ακεραιότητας" με την εξασφάλιση ίσων δικαιωμάτων για τα ΛΟΑΤ άτομα, για παράδειγμα μέσω του συμφώνου συμβίωσης ή της ισότητας στο γάμο.¹⁷ Οι εκκλησιαστικές αρχές αντέδρασαν επίσης αρνητικά στο πρώτο Gay Pride το Μάρτιο 2014, δηλώνοντας ότι ο λόγος του Θεού καταδικάζει την ομοφυλοφιλία και τέτοιες σχέσεις είναι μια "ηθική εκτροπή" και "όχι μια φυσιολογική επιλογή τρόπου ζωής".¹⁸
20. Επιπλέον, ο Αρχιεπίσκοπος ανοιχτά παραδέχτηκε στις ειδήσεις στην τηλεόραση ότι ο ίδιος υποστήριξε τους σκοπούς του Εθνικού Λαϊκού Μετώπου (ΕΛΑΜ), ενός ακροδεξιού νεοναζιστικού κόμματος (βλ. παρακάτω).¹⁹

- Εξτρεμιστικές ομάδες

21. Το ακροδεξιό στρατιωτικού τύπου πολιτικό κίνημα, Εθνικό Λαϊκό Μέτωπο (ΕΛΑΜ) ιδρύθηκε το 2008 και εγκρίθηκε ως πολιτικό κόμμα τον Μάιο 2011. Κέρδισε 4 354 ψήφους στις βουλευτικές εκλογές του 2011, που αντιπροσωπεύουν το 1% του συνολικού αριθμού των ψήφων. Στις εκλογές του 2014 για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, έλαβε 6 957 ψήφους (2,7% του συνόλου), αλλά καμία έδρα, υποδεικνύοντας μια μικρή αύξηση της δημοτικότητάς του. Το

¹¹ Το τμήμα αυτό καλύπτει ρατσιστικές και ομο/τρανσφοβικές ομιλίες μίσους. Για τον ορισμό των "ομιλιών μίσους" βλ. την υπ' αριθμό R (97) 20 Σύσταση της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με τις "ομιλίες μίσους", που εγκρίθηκε στις 30 Οκτωβρίου 1997.

¹² Δημητρίου, Κ. 2014: 5.

¹³ Δημητρίου, Κ. 2014: 17.

¹⁴ Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού (ENAR) 2013: 34.

¹⁵ Τριμικλιωνίτης, Ν και Δημητρίου, Κ. 2012.

¹⁶ San Diego Gay and Lesbian News (SDGLN.com) 2010.

¹⁷ Διακομματική Ομάδα για τα δικαιώματα ΛΟΑΤ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 2014.

¹⁸ Huffington Post Gay Voices 2014.

¹⁹ Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού (ENAR) 2013: 9.

κόμμα προωθεί τον ελληνικό εθνικισμό και περιγράφει την ιδεολογία του ως "λαϊκό και κοινωνικό εθνικισμό". Το ΕΛΑΜ συνδέεται ανοιχτά με το ελληνικό ακροδεξιό κόμμα Χρυσή Αυγή, το οποίο περιγράφει ως "αδελφό κίνημα". Περιγράφεται επίσης ως η Χρυσή Αυγή της Κύπρου.

22. Το ΕΛΑΜ προωθεί ένα αντισημιτικό, αντι-Τουρκοκυπριακό, ρατσιστικό και ξενοφοβικό πρόγραμμα και πιστεύεται ότι είναι υπεύθυνο για επιθέσεις σε Τουρκοκυπρίους και μετανάστες²⁰ Για παράδειγμα, στις 28 Δεκεμβρίου 2010, το ΕΛΑΜ οργάνωσε μια πορεία εναντίον των Τουρκοκυπρίων και των μεταναστών (βλ. ενότητα για τη ρατσιστική και την ομο/τρανσφοβική βία). Ωστόσο, σύμφωνα με πολλές αναφορές, το ΕΛΑΜ έχει έκτοτε χαμηλώσει τη ρητορική του και κράτησε χαμηλό προφίλ τα τελευταία χρόνια.

- Παραδοσιακά ΜΜΕ και Ίντερνετ

23. Φαίνεται ότι ο μισαλλόδοξος και ξενοφοβικός λόγος στα ΜΜΕ έχει αυξηθεί με την οικονομική κρίση.²¹ Όπως έχει ήδη παρατηρηθεί, οι μετανάστες, κυρίως οι Μουσουλμάνοι, συχνά παρουσιάζονται υπό αρνητικό φως και σχετίζονται με προβλήματα, όπως η αύξηση της ανεργίας και της εγκληματικότητας, ενώ οι αιτούντες άσυλο παρουσιάζονται ως παράσιτα του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας.
24. Το 2013 το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου εκπόνησε μελέτη σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο διάφορα ΜΜΕ καλύπτουν ειδήσεις σχετικά με υπηκόους τρίτων χωρών και τη μετανάστευση.²² Το έργο αφορούσε μια συγκριτική μελέτη τεσσάρων χωρών, μία εκ των οποίων ήταν και η Κύπρος. Η ανάλυση του περιεχομένου των κυπριακών ΜΜΕ εντόπισε τέσσερα προβλήματα: τη χρήση του όρου "λαθρομετανάστης", την αναφορά στην ιθαγένεια δραστών υπόπτων για έγκλημα, τη δραματοποίηση των γεγονότων και τη διαστρέβλωση των γεγονότων στους τίτλους των ειδήσεων. Η μελέτη κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αυτές οι πρακτικές έτειναν να ρατσιστικοποιούν το έγκλημα και να μεταφέρουν μηνύματα σχετικά με την απειλή που θέτουν οι μετανάστες στη ασφάλεια, την υγεία, την ευημερία και τον πολιτισμό της χώρας. Η τηλεοπτική κάλυψη των γεγονότων απέδειξε το πρόσθετο πρόβλημα του εντυπωσιασμού, των προκαταλήψεων και των ξενοφοβικών συμπεριφορών. Επιπλέον, συνεντεύξεις με δημοσιογράφους αποκάλυψαν ότι πολύ λίγοι από αυτούς γνώριζαν τον κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας, την αξιολόγηση του οποίου η ECRI είχε συστήσει στην τέταρτη έκθεσή της.
25. Ομοφοβικό κλίμα, φαίνεται επίσης να εκφράζεται συχνά στα ΜΜΕ. Μια έκθεση του 2009 από το Ινστιτούτο της Δανίας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα αναφέρει ότι ο κυπριακός λαϊκός Τύπος εκμεταλλεύεται συχνά το θέμα της μη καθιερωμένης σεξουαλικότητας για ρεπορτάζ φτηνού εντυπωσιασμού.²³ Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην έρευνά της για τα ΛΟΑΤ άτομα το 2013,²⁴ υπογράμμισε το σχόλιο ενός ερωτώμενου σχετικά με τα ΜΜΕ στην Κύπρο ως "δριμύτατα ομοφοβικά και χωρίς να χάνουν την ευκαιρία να εκθέτουν και να γελοιοποιούν ένα ομοφυλόφιλο άτομο, ιδιαίτερα δημόσια.

---

²⁰ Ahmet Erdengiz, Wall Street Journal 2014.

²¹ ENAR 2013: 31-33.

²² Η έρευνα του Τμήματος Επικοινωνίας και Σπουδών Διαδικτύου του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου το 2013, για την προσέγγιση των ΜΜΕ στην Ευρώπη σχετικά με θέματα που σχετίζονται με τους υπηκόους τρίτων χωρών και τη μετανάστευση.

²³ Ινστιτούτο της Δανίας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα 2009.

²⁴ Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2013.

- Απαντήσεις των αρχών

26. Η ECRI θεωρεί τις ομιλίες μίσους ιδιαίτερα ανησυχητικές διότι αποτελούν συχνά το πρώτο βήμα στη διαδικασία προς την πραγματική βία. Κατάλληλες απαντήσεις στις ομιλίες μίσους περιλαμβάνουν τα κανάλια επιβολής νόμου (κυρώσεις ποινικού και διοικητικού δικαίου, ένδικα μέσα αστικού δικαίου), αλλά και άλλους μηχανισμούς για την αντιστάθμιση των επιβλαβών συνεπειών τους, όπως η αυτορρύθμιση, η πρόληψη και η αντίθετες ομιλίες.
27. Όπως παρατηρήθηκε παραπάνω, οι ρατσιστικές ομιλίες μίσους τιμωρούνται σύμφωνα με διάφορες διατάξεις του νόμου 12/1967, του νόμου 134 (I) / 2011 και του Ποινικού Κώδικα. Επιπλέον, οι τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα ψηφίστηκαν πρόσφατα και ποινικοποιούν τη δημόσια υποκίνηση μίσους ή βίας ενάντια σε οποιαδήποτε ομάδα ατόμων ή μέλος μιας ομάδας, που βασίζεται στον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου. Οι δράστες αντιμετωπίζουν έως και τρία χρόνια φυλάκιση ή πρόστιμο έως 5 000 ευρώ ή και τα δύο. Ενώ η ECRI χαιρετίζει την εξέλιξη αυτή, σημειώνει επίσης την κριτική ότι οι νέες διατάξεις ορίζουν σημαντικά χαμηλότερες ποινές από ό,τι για τις ομιλίες μίσους με ρατσιστικά κίνητρα (βλ. § 3), δημιουργώντας έτσι διαφορετικά πρότυπα για τις ομιλίες μίσους με ρατσιστικά κίνητρα και τις ομιλίες μίσους με ομο / τρανσεξουαλικά κίνητρα. Επιπλέον, δεν μπορεί να γίνει επίκληση κινήτρων μίσους που βασίζονται στον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου ως επιβαρυντικά στοιχεία για ένα συνηθισμένο αδίκημα.
28. Λαμβάνοντας υπόψη την υπάρχουσα κατάσταση όσον αφορά τις ρατσιστικές και ομοφοβικές ομιλίες μίσους, η ECRI συνιστά στις αρχές να αυξήσουν τις κυρώσεις για τις ομο / τρανσεξουαλικές ομιλίες μίσους βάσει των νέων διατάξεων του Ποινικού Κώδικα, έτσι ώστε να είναι πανομοιότυπες με εκείνες για τις ρατσιστικές ομιλίες μίσους στο νόμο 134 (I) 2011.
29. Όσον αφορά την εφαρμογή του ποινικού δικαίου, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία σχετικά με "περιστατικά ή / και περιπτώσεις φυλετικού χαρακτήρα ή / και με ρατσιστικό κίνητρο", που συλλέγονται αποκλειστικά από την αστυνομία, μεταξύ του 2005 και του 2014, 119 τέτοια περιστατικά έχουν καταγραφεί. Από αυτά, 58 κατηγοριοποιήθηκαν σαν λεκτικές επιθέσεις / ομιλίες μίσους. Ωστόσο, μόνο δύο υποθέσεις δικάστηκαν, το 2009 και το 2010, συγκεκριμένα βάσει του νόμου 12/1967, μία εκ των οποίων κατέληξε σε καταδίκη. Δεν έχει γίνει επίκληση του νόμου 134 (I) / 2011, σε καμία περίπτωση μέχρι στιγμής.
30. Η ECRI ανησυχεί ότι οι διατάξεις του ποινικού δικαίου κατά των ρατσιστικών ομιλιών μίσους δεν εφαρμόζονται και ότι οι δράστες δεν τιμωρούνται, πράγμα που στέλνει ένα μήνυμα απιστοσύνης. Οι αρχές διαβεβαίωσαν την ECRI ότι η αστυνομία λαμβάνει ειδική εκπαίδευση για τα εγκλήματα μίσους και τις διακρίσεις, συμπεριλαμβανομένου του πώς να αναγνωρίζουν πράξεις που διαπράττονται με ρατσιστικό κίνητρο. Ωστόσο, σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση,²⁵ οι απαντήσεις ερωτηθέντων δήλωσαν ότι ακόμα και όταν μάρτυρες και θύματα αναφέρουν τη χρήση ρατσιστικών λέξεων κατά τη στιγμή του εγκλήματος, η αστυνομία δεν ερευνά απαραίτητα το πιθανό ρατσιστικό στοιχείο. Η ίδια έκθεση αναφέρει επίσης ότι υπάρχουν παραδείγματα περιπτώσεων στις οποίες η αστυνομία απέτυχε να "ξεσκεπάσει" τη φυλετική προκατάληψη των εγκλημάτων, ακόμα και όταν είχε χρησιμοποιηθεί ρατσιστική γλώσσα κατά το χρόνο του εγκλήματος. Φαίνεται, ως εκ τούτου, ότι υπάρχει κάποια απροθυμία εκ μέρους των αρχών επιβολής του νόμου να ασχοληθεί με εγκλήματα με ρατσιστικά κίνητρα.
31. Όσο για τις απαντήσεις διοικητικού δικαίου, η ECRI σημειώνει ότι οι περί Ραδιοφωνικών και Τηλεοπτικών Οργανισμών νόμοι του 1998 έως 2015 περιέχουν διατάξεις που απαγορεύουν στους παρόχους υπηρεσιών MME να

²⁵ Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού (ENAR) 2014: 26.

εκπέμπουν τηλεοπτικά προγράμματα που περιέχουν παρότρυνση σε μίσος βάσει φυλής, φύλου, θρησκείας ή εθνικότητας. Απαγορεύουν επίσης την προώθηση των διακρίσεων που βασίζονται στους ίδιους λόγους, καθώς και στη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, την αναπηρία, την ηλικία ή το γενετήσιο προσανατολισμό.

32. Η Αρχή Ραδιοτηλεόρασης Κύπρου (η Αρχή) λειτουργεί ως ανεξάρτητος φορέας υπεύθυνος να διασφαλίζει ότι οι ιδιωτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί και τα ιδιωτικά τηλεοπτικά κανάλια ενεργούν σύμφωνα με τις προαναφερθείσες νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις. Έχει ως στόχο την προστασία του κοινού από την έκθεση σε οπτικοακουστικό περιεχόμενο που περιέχει διακρίσεις ή προκαταλήψεις λόγω φύλου, φυλής, θρησκείας ή εθνικότητας, ή που προσβάλλει τις ευαισθησίες των φυλετικών, θρησκευτικών, εθνικών ή κοινωνικών ομάδων. Εξετάζει παράπονα του κοινού ή αυτεπάγγελτα. Η Αρχή εξέτασε μια σειρά περιπτώσεων, για λόγους φυλής και θρησκείας και έχει εκδώσει προειδοποιήσεις ή έχει επιβάλλει πρόστιμα (που κυμαίνονται από 500 μέχρι 3 000 ευρώ).
33. Επιπλέον, η Αρχή εκδίδει εγκυκλίους για διάφορα θέματα. Για παράδειγμα, στις 25 Σεπτεμβρίου 2014 εξέδωσε εγκύκλιο για την άμεση προσοχή των ιδιωτικών σταθμών και καναλιών, καθώς και του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος Κύπρου, απαιτώντας ρεπορτάζ για την ανθρωπιστική διάσωση των μεταναστών κοντά στην Πάφο "με σεβασμό και ευαισθησία", ώστε να μην να συμβάλουν σε ένα αρνητικό κλίμα απέναντι στους μετανάστες. Η ECRI χαιρετίζει τέτοιες πρωτοβουλίες πρόληψης, ιδίως υπό το φως των πορισμάτων της μελέτης που περιγράφεται παραπάνω (βλ. § 24).
34. Επιπλέον, μια πρόταση για νομική μεταρρύθμιση έγινε από την Αρχή για την τροποποίηση των ισχυόντων νόμων των ΜΜΕ και την συμπερίληψη ειδικών διατάξεων για τη διασφάλιση του σεβασμού του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου στα πλαίσια μετάδοσης. Το νομοσχέδιο δεν έχει ακόμη τεθεί σε ισχύ. Λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που σημειώνεται από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) στην έρευνά του για τα ΛΟΑΤ άτομα (βλ. § 25), η ECRI ενθαρρύνει έντονα τις αρχές να υποστηρίξουν το νομοσχέδιο και να διασφαλίσουν ότι θα πέρασε γρήγορα.
35. Τέλος, η ECRI έχει ελάχιστες ενδείξεις ότι δημόσια πρόσωπα συμμετέχουν ενεργά στις αντίθετες ομιλίες. Όσον αφορά τις ομοφοβικές δηλώσεις βουλευτή (βλ. § 19), δεν υπήρξε καμία επίσημη απάντηση από την κυβέρνηση.²⁶ Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καταδίκασε τον πολιτικό σε μια επιστολή με ημερομηνία 31 Μαΐου 2010, δηλώνοντας ότι οι παρατηρήσεις του ήταν "σοβαρά εσφαλμένες και άδικες". Το κόμμα έπειτα εξέδωσε μια δήλωση καταγγέλλοντας τα ομοφοβικά σχόλια, αλλά χωρίς να κατονομάζει τον πολιτικό που τα εξέφρασε.²⁷ Η ECRI θεωρεί ότι όπου μισαλλόδοξες δηλώσεις δεν φθάνουν σε επίπεδο που απαιτείται για την επιβολή ποινικών κυρώσεων, πολιτικά και δημόσια πρόσωπα θα πρέπει να πάρουν μια ισχυρή στάση εναντίον τους με τη βοήθεια αντίθετων ομιλιών.

3. Ρατσιστική και ομο / τρανσφοβική βία

36. Τα αστυνομικά αρχεία δείχνουν ότι από τις 119 περιστατικά με ρατσιστικά κίνητρα που καταγράφηκαν μεταξύ του 2005 και του 2014, 47 είχαν ταξινομηθεί ως επίθεση κατά των ατόμων και 60 ως επίθεση κατά της ιδιοκτησίας.

---

²⁶ Καψού, Μ., Χριστοφή Α., Επαμεινώνδα, Μ. (2011): 48, Καψού, Μ., Μάντη, Σ. (2012): 15.

²⁷ Μαργαρίτα Καψού & Σύλβη Μάντη για τον Κυπριακό Σύνδεσμο Οικογενειακού Προγραμματισμού και την Accept LGBT Cyprus 2010.

37. Εκθέσεις, περιλαμβανομένης μιας από την Αρχή Ισότητας, δείχνουν μια αύξηση της ρατσιστικής βίας κατά των μεταναστών που αποδίδεται κυρίως σε οργανωμένες ομάδες νεαρών Κυπρίων.²⁸ Για παράδειγμα, το Φεβρουάριο 2013 ομάδα νεαρών πέταξε μια βόμβα μολότοφ μέσα από το παράθυρο ενός αγροκτήματος έξω από τη Λεμεσό στις καμπίνες των Αιγυπτίων διακινούμενων εργαζομένων που ζουν εκεί. Τουλάχιστο ένας μετανάστης υπέστη σοβαρά εγκαύματα.²⁹
38. Η ECRl σημειώνει με ιδιαίτερη ανησυχία ότι μέλη της αστυνομίας έχουν εμπλακεί σε πράξεις ρατσιστικής βίας κατά μεταναστών. Τον Νοέμβριο 2013, μια ΜΚΟ ανέφερε ότι τρεις αστυνομικοί σε περιπολία στη Λευκωσία χωρίς λόγο ζήτησαν τα στοιχεία ταυτότητας ορισμένων Αφρικανικών. Ένας από τους άνδρες κατηγορήσε την αστυνομία για ρατσιστική κατηγοριοποίηση και του έσπασαν το πόδι κατά τη διάρκεια των διαδικασιών σύλληψης. Η σκηνή γράφτηκε σε βίντεο και μεταδόθηκε από όλα τα ΜΜΕ.
39. Ανησυχία έχει εκφραστεί σχετικά με ρατσιστικά κίνητρα επιθέσεις εναντίον Τουρκοκυπρίων. Το Μάρτιο 2014 περίπου 100 μέλη του ΕΛΑΜ προσπάθησαν να διακόψουν και να σταματήσουν μια διάσκεψη επανένωσης στη Λεμεσό, στην οποία ένας από τους ομιλητές ήταν ο πρώην Τουρκοκύπριος ηγέτης του βόρειου τμήματος του νησιού.³⁰ Αναφέρθηκε ότι μέλη του ΕΛΑΜ πέρασαν μέσα από τις γραμμές της αστυνομίας, έσπασαν ένα παράθυρο και έριξαν φωτοβολίδα στην αίθουσα συνεδριάσεων. Ένας Τουρκοκύπριος δημοσιογράφος τραυματίστηκε ελαφρά. Τον Απρίλιο του 2012, εμπρηστές επιτέθηκαν στο Τζαμί Κιοπρουλού Χατζή Ιμπραχίμ Αγά στη Λεμεσό.
40. Βίαια επεισόδια με πιθανό ρατσιστικό κίνητρο σε σχολεία συνεχίζουν επίσης να αναφέρονται. Για παράδειγμα, το Νοέμβριο 2011 Άραβες μαθητές δέχθηκαν επίθεση από μια ομάδα Ελληνοκυπρίων στο Λύκειο Βεργίνας και τρεις από αυτούς οδηγήθηκαν εσπευσμένα στη μονάδα επειγόντων περιστατικών του νοσοκομείου. Μια άλλη περίπτωση αφορούσε επίθεση εναντίον Ελληνοποντίου μαθητή από δύο Ελληνοκυπρίους μαθητές σε σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Πάφο. Το θύμα υπέστη σοβαρό τραυματισμό στο μάτι που χρειάστηκε χειρουργική επέμβαση.
41. Όσο για την ομο / τρανσφοβική βία, σύμφωνα με την Έρευνα του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) για τα ΛΟΑΤ άτομα στην ΕΕ, το 23% των ερωτηθέντων στην Κύπρο είπε ότι υπέστη σωματική / σεξουαλική επίθεση ή απειλήθηκε με βία τα τελευταία πέντε χρόνια. Μόνο το 14% από αυτούς δήλωσαν το περιστατικό βίας με κίνητρο το μίσος στην αστυνομία.³¹

- Η απάντηση των αρχών

42. Αρχή Ισότητας έχει επανειλημμένα επισημάνει ότι τα αρχεία της αστυνομίας δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματική έκταση των ρατσιστικών εγκλημάτων στην Κύπρο. Η ελλιπής αναφορά φαίνεται να είναι ένα σημαντικό πρόβλημα, καθώς και η ατιμωρησία που δημιουργείται από την έλλειψη διώξεων.³² Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων που αναφέρθηκαν, η αστυνομία φέρεται να υποστήριξε ότι δεν ήταν δυνατό να εντοπιστούν τα άτομα που εμπλέκονταν στις επιθέσεις Υπάρχουν καταγγελίες ότι η αστυνομία ενεργά αποθαρρύνει τα θύματα των ρατσιστικών εγκλημάτων από τη συνέχιση της προσφυγής τους και

²⁸ Δημητρίου, Κ. 2014: 18, Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού (ENAR) 2011-12: 33.

²⁹ The Independent 2013.

³⁰ Η ECRl υπενθυμίζει ότι η αυτοαποκαλούμενη "Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου" δεν αναγνωρίζεται από κανένα κράτος πλην της Τουρκίας.

³¹ Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2012.

³² Δημητρίου, Κ. 2014: 5-6.

την αναζήτηση δικαιοσύνης.³³ Άλλες εκθέσεις επιβεβαιώνουν τους ισχυρισμούς αυτούς και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η αστυνομία είναι απρόθυμη να συνεχίσει περιπτώσεις με ποινικές διαδικασίες και, εφόσον το κάνει, τα δικαστήρια αδυνατούν να βγάλουν καταδικαστικές αποφάσεις.³⁴ Υποτίμηση των ρατσιστικών πράξεων συμβαίνει επίσης, όταν ένα αδίκημα με κίνητρο το μίσος δικάζεται ως λιγότερο σοβαρό ή ως αδίκημα χωρίς κίνητρο την προκατάληψη.

43. Η ECRJ συνιστά έντονα η αστυνομία να έχει σαφείς οδηγίες για την καταγραφή των ρατσιστικών κινήτρων πίσω από όλα τα αδικήματα που σχετίζονται με τη βία, καθώς και σε σχέση με οποιοδήποτε συνηθισμένο αδίκημα και να διερευνά σε βάθος αυτά τα στοιχεία.

44. Όπως σημειώθηκε παραπάνω, μπορεί τώρα να γίνει επίκληση επιβαρυντικού στοιχείου στα ρατσιστικά κίνητρα σε σχέση με οποιοδήποτε αδίκημα για να αυξηθεί η τιμωρία. Ωστόσο, δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων αυτών. Σύμφωνα με τη Σκιώδη Έκθεση 2013-2014 του Ευρωπαϊκού Δικτύου κατά του Ρατσισμού,³⁵ δεν υπάρχει καμία γνωστή καταδίκη όπου το δικαστήριο έλαβε υπόψη φυλετική ή ξενοφοβική προκατάληψη κατά τη διάρκεια της καταδίκης. Επιπλέον, το ποινικό δίκαιο δεν προβλέπει επιβαρυντικά στοιχεία στην περίπτωση ομο / τρανσφοβικού κινήτρου. Η ECRJ αναφέρεται στη σύσταση που έγινε στην § 28 της παρούσας έκθεσης.

45. Η ECRJ συνιστά να συλλέγονται δεδομένα σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων για επιβαρυντικά στοιχεία (άρθρο 8 του νόμου 134 (I) / 2011 σχετικά με την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του Ποινικού Δικαίου).

46. Η ECRJ χαιρετίζει την αντίδραση των αρχών σε ορισμένα από τα βίαια επεισόδια που αναφέρθηκαν παραπάνω. Όσον αφορά την επίθεση στο Τζαμί Κιοπρουλού Χατζή Ιμπραχίμ Αγά (βλ. § 39), η Κυβέρνηση και ο Αρχιεπίσκοπος της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Κύπρου καταδίκασαν δημόσια την πράξη και ο Δήμος Λεμεσού βοήθησε να αποκατασταθεί το κτίριο. Όσον αφορά την επίθεση των υποστηρικτών του ΕΛΑΜ σε μια διάσκεψη επανένωσης στη Λεμεσό (βλ. § 39), ο κυβερνητικός εκπρόσωπος κατήγγειλε έντονα τις "παράνομες ενέργειες" της ομάδας και πραγματοποιήθηκαν τρεις συλλήψεις.³⁶ Όσο για την αστυνομική βία προς Αφρικανό μετανάστη (βλ. § 38), η ECRJ σημειώνει ότι η Ανεξάρτητη Αρχή Διερεύνησης Ισχυρισμών και Παραπόνων κατά της Αστυνομίας επιβεβαίωσε τη λήψη επίσημης καταγγελίας και ο Υπουργός Δικαιοσύνης δήλωσε ότι θα διεξαχθεί έρευνα.³⁷

47. Όσον αφορά το τελευταίο σημείο, η ECRJ υπενθυμίζει ότι υπήρξαν ισχυρισμοί ρατσιστικής κατηγοριοποίησης. Σημειώνει ότι μια εγκύκλιος πολιτικής δίνει εντολή στην αστυνομία να "αποφύγει" τέτοιες δραστηριότητες, αλλά ότι η ρατσιστική κατηγοριοποίηση δεν απαγορεύεται από το νόμο. Η ECRJ υπενθυμίζει την υπ' αριθμό 11 Σύσταση Γενικής Πολιτικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνόμευση, η οποία απευθύνει έκκληση η ρατσιστική κατηγοριοποίηση να καθοριστεί και να απαγορευτεί από το νόμο, καθώς αποτελεί μια μορφή φυλετικής διάκρισης, έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις και υπονομεύει την εμπιστοσύνη στην αστυνομία.³⁸

³³ Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού (ENAR) 2014.

³⁴ Δημητρίου, Κ. 2014: 17.

³⁵ ENAR 2014.

³⁶ Yahoo ABC News Network 2014.

³⁷ Υπουργείο Εξωτερικών ΗΠΑ 2014: 2.

³⁸ Βλ την Απιολογική έκθεση στην υπ' αριθμό 11 GPR, §§ 27-39.

48. Η ECRI συνιστά έντονα η ρατσιστική κατηγοριοποίηση από την αστυνομία να καθορίζεται και να απαγορεύεται από το νόμο, σύμφωνα με την υπ' αριθμό 11 Σύσταση Γενικής Πολιτικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνόμευση. Συνιστά επίσης περαιτέρω εκπαίδευση της αστυνομίας στα ανθρώπινα δικαιώματα.
49. Η ECRI σημειώνει ότι το Παρατηρητήριο για τη Βία στο Σχολείο, που αναφέρθηκε στην τέταρτη έκθεσή της, συνεχίζει να καταγράφει, να αναλύει και να αξιολογεί δεδομένα για την έκταση και τις μορφές της βίας στην δημοτική και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Μεταξύ 2010 και 2015, κατέγραψε συνολικά 765 περιστατικά βίας, αν και δεν δόθηκαν στοιχεία για το πόσα από αυτά είχαν ρατσιστικά κίνητρα.
50. Επιπλέον, σε απάντηση στην έκθεση της Επιτρόπου Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τη ρατσιστική βία στα σχολεία, το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού συνέταξε έναν Κώδικα Συμπεριφοράς κατά του Ρατσισμού και Οδηγός Διαχείρισης και Καταγραφής Ρατσιστικών Περιστατικών στα Σχολεία. Καθορίζει μια αντιρατσιστική πολιτική, με την ευρεία έννοια του "ρατσισμού", περιλαμβανομένου επίσης και του ομο / τρανσφοβικού εκφοβισμού και παρέχει στα σχολεία και τους εκπαιδευτικούς λεπτομερείς συμβουλές για το πώς να προλάβουν και να αντιμετωπίσουν τα ρατσιστικά περιστατικά και τη βία που διαπράττεται στο πλαίσιο του σχολείου. Ο Κώδικας παρουσιάστηκε επίσημα στο κοινό σε μια συνέντευξη Τύπου τον Ιούνιο 2014. Αναμένεται να συμβάλει στη μείωση του εκφοβισμού και των διακρίσεων που βασίζονται σε οποιαδήποτε μορφή διαφορετικότητας μέσα από την προώθηση της κατανόησης και όχι της τιμωρίας. Ο Κώδικας εφαρμόστηκε σε πιλοτική βάση σε πέντε δημοτικά και δύο γυμνάσια σε τρεις πόλεις κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2014-2015. Κατά το σχολικό έτος 2015-2016, το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού πρότεινε όλα τα σχολεία να εισάγουν τον Κώδικα εντός του στόχου "ευαισθητοποίηση των μαθητών κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας και προώθηση της ισότητας και του σεβασμού", στο πλαίσιο της εκστρατείας Όχι στη Ρητορική Μίσους του Συμβουλίου της Ευρώπης και μέχρι σήμερα 75 σχολεία το έχουν πράξει. Η ECRI εφιστά την προσοχή σε αυτή την πρωτοβουλία ως βέλτιστη πρακτική.

4. Πολιτικές ένταξης

- Πολιτική ένταξης για τους Ρομά

51. Η ECRI υπενθυμίζει ότι οι Ρομά θεωρούνται ως τουρκόφωνοι Μουσουλμάνοι Τσιγγάνοι και μέρος της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Οι αρχές εκτιμούν ότι ο αριθμός τους στις περιοχές που ελέγχονται από την κυβέρνηση να είναι περίπου 650 άτομα.
52. Τον Ιανουάριο 2012, η Κύπρος υπέβαλε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τα μέτρα πολιτικής της για την κοινωνική ένταξη των Ρομά, με βάση το πλαίσιο της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020. Αυτά περιγράφουν την προσέγγιση που υιοθέτησε η Κύπρος, η οποία είναι "να προωθήσει την ένταξη των Ρομά μέσω μέτρων πολιτικής που στοχεύουν ευάλωτες ομάδες της κοινωνίας, στο πλαίσιο των υφιστάμενων δομών", σε τέσσερις τομείς - την πρόσβαση στην εκπαίδευση, την απασχόληση, την υγειονομική περίθαλψη και τη στέγαση.
53. Στον τομέα της εκπαίδευσης, η πολιτική προβλέπει μια σειρά μέτρων προς όφελος των Ρομά, καθώς και άλλων μαθητών που δεν μιλάνε ελληνικά (αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες και άλλοι μετανάστες). Οι κύριες προκλήσεις είναι να πεισθούν οι οικογένειες Ρομά να εγγράψουν τα παιδιά τους στο σχολείο και η δημιουργία ενός περιβάλλοντος συνεργασίας, αμοιβαίας κατανόησης και σεβασμού μεταξύ των μαθητών και των γονέων διαφόρων εθνοτικών προελεύσεων. Η πολιτική δείχνει ότι η πλειοψηφία των σχολείων με υψηλή εγγραφή και φοίτηση Ρομά, καθώς και αλλοδαπών μαθητών, σε περιοχές που

θεωρούνται κοινωνικά μειονεκτούσες λειτουργούν ως Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ, που περιγράφονται λεπτομερώς στην τέταρτη έκθεση της ECRI) και ακολουθούν μια στρατηγική θετικής δράσης, με πρόσθετους πόρους από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Τα μέτρα περιλαμβάνουν την παροχή δίγλωσσων δασκάλων για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας, πρωινό για όλους τους μαθητές Ρομά και γεύματα για τους Ρομά που παρακολουθούν όλη την ημέρα το σχολείο, ειδική στήριξη για τους Ρομά από την Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας και τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, οργάνωση διαπολιτισμικών δραστηριοτήτων και εκπαιδευτικών σεμιναρίων για γονείς.

54. Η πολιτική περιγράφει επίσης το αναβαθμισμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχετικά με την πολυπολιτισμική εκπαίδευση, με στόχο την ομαλή ένταξη των μαθητών από διαφορετικά εθνικά υπόβαθρα στο εκπαιδευτικό σύστημα και την παροχή ίσων ευκαιριών σε όλες τις πτυχές της σχολικής ζωής. Αυτό περιλαμβάνει ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση των εκπαιδευτικών όλων των επιπέδων στη φιλοσοφία της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης. Ενθαρρύνεται η στενή συνεργασία μεταξύ προσωπικού του σχολείου και γονέων των μαθητών Ρομά στο σχεδιασμό δράσεων για την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών των τελευταίων.
55. Όσον αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση, η πολιτική καθορίζει την προώθηση γλωσσικών προγραμμάτων για τους Ρομά, μεταξύ άλλων ενηλίκων που δεν μιλάνε ελληνικά ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη επαγγελματικών δεξιοτήτων. Τα μαθήματα γλώσσας που παρέχονται σε Πολυδύναμα, Πολυπολιτισμικά Κέντρα λειτουργούν από τους δήμους Λεμεσού και Λευκωσίας. Δεν υπάρχουν άλλα ειδικά μέτρα για την προώθηση της απασχόλησης των Ρομά.
56. Το τμήμα για την υγειονομική περίθαλψη αναφέρεται σε γενικά προγράμματα για την ανίχνευση και θεραπεία των λοιμωδών νοσημάτων, υπηρεσίες εμβολιασμού, τομογραφίες κορμού, ιατρικές εξετάσεις, αντικαπνιστικά και ενημερωτικά προγράμματα για την αναπαραγωγική υγεία και ψυχολογική υποστήριξη. Δεν υπάρχουν ειδικά μέτρα για τους Ρομά.
57. Όσον αφορά την πρόσβαση στη στέγαση, η πολιτική αναφέρεται σε μέτρα που έχουν ήδη ληφθεί για να κλείσει το χάσμα μεταξύ των Ρομά και της υπόλοιπης κοινωνίας σε δύο τομείς: πρώτον, επισκευές / βελτιώσεις σε 20 υπάρχουσες τουρκοκυπριακές κατοικίες που κατοικούνται από Ρομά στη Λεμεσό και σε 25 τέτοια σπίτια στην Πάφο. Δεύτερον, στεγαστικά προγράμματα για τους Ρομά, που αποτελούνται από την κατασκευή 16 προκατασκευασμένων οικιστικών μονάδων έξω από τη Λεμεσό και 24 έξω από την Πάφο, εξοπλισμένων με όλες τις βασικές παροχές, όπως νερό, συμπεριλαμβανομένου του πόσιμου νερού, ηλεκτρισμός, ηλιακοί θερμοσίφωνες, εγκατάσταση τηλεφωνικής γραμμής και αποχετευτικό σύστημα.
58. Η πολιτική αναφέρεται στο πόρισμά της για την εξάλειψη των διακρίσεων, αλλά δεν περιγράφονται μέτρα που έχουν ληφθεί ή προγραμματιστεί.

- **Αξιολόγηση και αποτελέσματα πολιτικής**

59. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σημείωσε ότι η πολιτική που υπέβαλε η Κύπρος για την κοινωνική ένταξη των Ρομά δεν ήταν αυτή καθ' αυτή μια στρατηγική ενσωμάτωσης, αλλά μάλλον μια σειρά μέτρων για την προώθηση της ένταξης των ευάλωτων ομάδων, συμπεριλαμβανομένων των Ρομά.
60. Όσον αφορά την εκπαίδευση, η ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά επιβεβαιώνει ότι τα ακόλουθα μέτρα για την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών Ρομά έχουν τεθεί σε εφαρμογή: ενισχυτική διδασκαλία για την εκμάθηση των ελληνικών κατά τη διάρκεια και μετά το σχολείο, οικονομική στήριξη για βιβλία, μεταφορά, στολές

και άλλα σχολικά είδη και, δωρεάν πρωινό και μεσημεριανό για μαθητές Ρομά που φοιτούν κρατικά δημοτικά σχολεία.³⁹ Η ECRI χαιρετίζει αυτά τα στοιχεία τα οποία, σύμφωνα με τις αρχές, έχουν φέρει θετικά αποτελέσματα, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης στα ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου από το μαθητή και της βελτίωσης της σχολικής επιτυχίας.

61. Ωστόσο, ενώ δεν υπάρχουν πρόσφατες ή ενημερωμένες έρευνες, προηγούμενες μελέτες δείχνουν ότι παρά τη δεκαετή υποχρεωτική εκπαίδευση και τα κίνητρα των κοινωνικών υπηρεσιών με στόχο τη συγκράτηση των παιδιών Ρομά στο σχολείο, η εγγραφή στο σχολείο και η φοίτηση των Ρομά είναι χαμηλή και τα ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου, ιδιαίτερα κατά τη μετάβαση από τη δημοτική στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, είναι υψηλά.⁴⁰ Σύμφωνα με δεδομένα που παρέχονται από τις αρχές, υπάρχουν μόνο 53 παιδιά Ρομά που φοιτούν στα δημόσια δημοτική και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, από το κατά προσέγγιση σύνολο 650 Ρομά μαζί. Τα παιδιά των Ρομά που εγγράφονται στο σχολείο αντιπροσωπεύουν το 8,2% του συνολικού πληθυσμού των Ρομά. Οι αρχές ανέφεραν ότι το ποσοστό όλων των παιδιών που εγγράφηκαν στο σχολείο από το σύνολο του πληθυσμού της χώρας το 2013 ήταν 11,7%. Αν και δεν είναι μια σημαντική διαφορά, αυτό μπορεί να αποτελεί ένδειξη ότι ορισμένα παιδιά Ρομά δεν πηγαίνουν στο σχολείο και ότι μπορεί να υπάρχουν αδυναμίες στην πολιτική στον τομέα αυτό.
62. Η ECRI θεωρεί ότι οι αρχές θα πρέπει να εξετάσουν το ζήτημα του κατά πόσον όλα τα παιδιά των Ρομά παρακολουθούν και παραμένουν στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Ενώ η ECRI κατανοεί τις δυσκολίες, αν μη τι άλλο το γεγονός ότι ο πληθυσμός των Ρομά μετακινείται συχνά από το ένα μέρος του νησιού στο άλλο, είναι ζωτικής σημασίας για να σπάσει ο κύκλος της φτώχειας και της προκατάληψης και να βελτιωθούν οι προοπτικές και η ενσωμάτωση των Ρομά.
63. Η ECRI συνιστά έντονα στις αρχές να επανεξετάσουν και όπου χρειάζεται, να λάβουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίσουν την υποχρεωτική φοίτηση στο σχολείο όλων των παιδιών Ρομά.
64. Επιπλέον, ως αποτέλεσμα της συγκέντρωσης των Ρομά που ζουν σε ορισμένες περιοχές (βλ. επόμενη παράγραφο), υπάρχει δυσανάλογος αριθμούς Ρομά σε ορισμένα σχολεία, πράγμα που εμποδίζει την ένταξη. Δύο από τα σχολεία ΖΕΠ ειδικότερα είναι κοινώς γνωστά ως "τουρκοκυπριακά σχολεία". Κατά το έτος 2014-2015, 25 μαθητές που αυτοπροσδιορίστηκαν ως Ρομά στην δημοτική εκπαίδευση παρακολουθούσαν το 18^ο Δημοτικό Σχολείο στη Λεμεσό, ενώ εννέα μαθητές που προσδιορίστηκαν ως Ρομά από συνολικά 24 Τουρκοκύπριους μαθητές στη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση είχαν εγγραφεί στο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Σχολείο Αγίου Αντωνίου, επίσης στη Λεμεσό. Για περισσότερες λεπτομέρειες, η ECRI αναφέρεται στην παρακάτω ενότητα σχετικά με τις συστάσεις ενδιάμεσης παρακολούθησης του τέταρτου κύκλου.
65. Η πολιτική της κατασκευής προκατασκευασμένων οικιστικών μονάδων για τους Ρομά σε απομονωμένες περιοχές έξω από τη Λεμεσό και την Πάφο έρχεται σε αντίθεση με τη σύσταση της ECRI στην τέταρτη έκθεσή της. Η ECRI εκφράζει τη λύπη της όχι μόνο γιατί οι δύο οικισμοί συνεχίζουν να υπάρχουν, αλλά και διότι οι αρχές έχουν επενδύσει στη βελτίωση ή την κατασκευή νέων μονάδων στέγασης ειδικά για τους Ρομά σε αυτούς τους δύο ειδικά διαμορφωμένους χώρους μακριά από την επαφή με τα άλλα μέλη της κοινωνίας, προωθώντας έτσι μια πολιτική και πρακτική εκ των πραγμάτων διαχωρισμού.⁴¹

³⁹ Βλ. http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma-integration/cyprus/national-strategy/national_en.htm και http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_country_factsheets_2014/cyprus_en.pdf.

⁴⁰ Ελένη Θεοδώρου & Λοΐζος Συμεού 2012.

⁴¹ Το ενημερωτικό δελτίο χώρας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την Κύπρο προειδοποιεί επίσης ότι τα δύο προκατασκευασμένα οικιστικά έργα βρίσκονται σε απομακρυσμένες περιοχές και αποτελούν

66. Η ECRl επαναλαμβάνει τη σύστασή της οι αρχές να κλείσουν τις διαχωριστικές μονάδες κατοικίας για τους Ρομά (σε Λεμεσό και Πάφο) και να μετακινήσουν τους κατοίκους σε περιοχές όπου μπορούν να αναμειχθούν και να ενσωματωθούν με την υπόλοιπη κοινωνία.
67. Η πολιτική αναφέρεται στα Πολυδύναμα, Πολυπολιτισμικά Κέντρα, ένα από τα οποία περιγράφεται στην τέταρτη έκθεση της ECRl. Εκείνη την εποχή, η ECRl ενθάρρυνε έντονα τις αρχές να παρέχουν αυξημένη χρηματοδότηση στο Διακοινοτικό Πολυδύναμο Κέντρο στη Λεμεσό, ώστε να επεκτείνει τη λειτουργία του και να μεγιστοποιήσει τα οφέλη για όσο το δυνατό περισσότερα άτομα. Η ECRl υπενθυμίζει ότι αυτή η οργάνωση είναι μια ΜΚΟ, που παρέχει συμβουλές και υποστήριξη στους Τουρκοκύπριους και τους Ρομά. Αυτή τη στιγμή είναι η μοναδική οργάνωση στην Κύπρο που εργάζεται με οικογένειες Ρομά και, μεταξύ άλλων λειτουργιών, χρησιμεύει ως σύνδεσμος μεταξύ των κατοίκων και των διαφόρων κυβερνητικών τμημάτων. Η ECRl σημειώνει ότι η κρατική χρηματοδότηση έχει μειωθεί τόσο δραστικά ώστε το Κέντρο αγωνίζεται να διατηρήσει τα υφιστάμενα προγράμματά του και το μέλλον του είναι αβέβαιο.⁴² Η ECRl λυπάται που η πρωτοβουλία αυτή, η οποία είχε κατορθώσει να δημιουργήσει μια σχέση εμπιστοσύνης σε πολύ ευάλωτες κοινότητες και αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο ένταξης, δεν υποστηρίζεται επαρκώς από τις αρχές.
68. Η ECRl συνιστά έντονα οι αρχές να κάνουν χρήση όλων των διαθέσιμων διαύλων χρηματοδότησης για να διασφαλίσουν την επιβίωση του Διακοινοτικού Πολυδύναμου Κέντρου και τις σημαντικές υπηρεσίες ενσωμάτωσης που παρέχει στους Ρομά.
69. Εν όψει των ανωτέρω, η ECRl θεωρεί ότι η Κύπρος δεν έχει αναπτύξει μια κατάλληλη στρατηγική για την ένταξη του πληθυσμού των Ρομά της σε όλους τους τομείς της ζωής. Όπως παρατηρήθηκε στην τέταρτη έκθεση της ECRl, οι Ρομά εξακολουθούν να αγνοούνται και να αποφεύγονται στην κοινωνία. Πολυάριθμοι συνομιλητές δήλωσαν ότι οι Ρομά είναι "αόρατοι" στην Κύπρο. Παρόλα αυτά, ο ρατσισμός, οι διακρίσεις και οι προκαταλήψεις επιμένουν. Ενώ έχουν γίνει μερικά καλά βήματα στον τομέα της εκπαίδευσης, ελάχιστα ή τίποτα δεν έχει γίνει ειδικά για τους Ρομά σε άλλους τομείς και επιζήμια μέτρα έχουν ληφθεί σε σχέση με τη στέγαση. Είναι σαφές ότι οι Ρομά, αν και λίγοι σε αριθμό, είναι μια εξαιρετικά ευάλωτη ομάδα που απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή για να βελτιώσει την κατάστασή της.
70. Η ECRl συνιστά να αναπτυχθεί μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την ένταξη των Ρομά σε όλους τους τομείς της ζωής, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων που αποσκοπούν στην εξάλειψη των διακρίσεων και των προκαταλήψεων, με στόχους και σκοπούς, δείκτες επιτυχίας και ένα σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης. Αυτό πρέπει να γίνει σε στενή συνεργασία με τα μέλη της κοινότητας των Ρομά και επαρκής χρηματοδότηση θα πρέπει να διατεθεί για να είναι αποτελεσματική η στρατηγική.

- Πολιτική ένταξης για τους αλλοδαπούς

71. Το Σεπτέμβριο 2010, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης 2010-2012 για την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην Κύπρο, που εκπονήθηκε από μια επιτροπή εμπειρογνομόνων που συστάθηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο, εγκρίθηκε. Το σχέδιο αποτελούταν από οκτώ πυλώνες προτεραιότητας που καλύπτουν, μεταξύ άλλων, την απασχόληση και την κατάρτιση, την εκπαίδευση και την εκμάθηση της γλώσσας, την υγεία, την

κίνδυνο προώθησης του διαχωρισμού των Ρομά. Βλ.: http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_country_factsheets_2013/cyprus_en.pdf.

⁴² Το 2011 και το 2012, το Κέντρο έλαβε κρατική χρηματοδότηση 17 000 ευρώ. Αυτό μειώθηκε το 2013 και το 2014 στα 9 000 ευρώ. Οι μόνες τάξεις που οργανώνονται τώρα είναι στην οικιακή οικονομία και το ράψιμο και τα δίωρα μαθήματα ελληνικών γίνονται δύο φορές την εβδομάδα.

στέγαση, τον πολιτισμό και τη συμμετοχή, με συγκεκριμένους στόχους και δράσεις για την εφαρμογή τους, καθώς και χρονοδιαγράμματα, ενδείξεις από τις αρμόδιες υπηρεσίες και πηγές χρηματοδότησης. Ο πρωταρχικός στόχος ήταν η ενσωμάτωση των μεταναστών μέσω της δημιουργίας μιας "σαφούς διαδρομής" στην ιθαγένεια,⁴³ μέσω της απόκτησης του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος και της άδειας μετανάστευσης.⁴⁴

72. Το σχέδιο περιελάμβανε ευαισθητοποίηση μεταξύ των εργοδοτών σε θέματα ίσης μεταχείρισης και μη διάκρισης και στοχευμένες δράσεις για την ένταξη των αιτούντων άσυλο, των αναγνωρισμένων προσφύγων και των δικαιούχων επικουρικής προστασίας που αποσκοπούσαν στην πρόληψη της εκμετάλλευσης στο χώρο εργασίας και τη διασφάλιση των δικαιωμάτων τους στον τομέα της απασχόλησης, καθώς και προγράμματα για την ενημέρωση του κυπριακού κοινού για θέματα που σχετίζονται με τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας.
73. Τον Φεβρουάριο 2013, το Συμβούλιο των Υπουργών ανακοίνωσε ότι θα ετοιμάσει μια επικαιροποιημένη πολιτική. Οι κύριοι στόχοι θα περιλάμβαναν τη μεγιστοποίηση των οφελών της νόμιμης μετανάστευσης με τον επαναπροσδιορισμό των αναγκών της αγοράς εργασίας, την προώθηση της ομαλότερης ένταξης των νόμιμων μεταναστών στην κυπριακή κοινωνία και τη διαχείριση των καταστάσεων όπου έχει καθιερωθεί μια μορφή γκέτο. Κανένα νέο σχέδιο δράσης δεν εγκρίθηκε, αλλά η ECRl έχει ενημερωθεί ότι το Υπουργείο Εσωτερικών μαζί με το Γραφείο της Επιτρόπου Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων συνεργάζονται για την προετοιμασία ενός επικαιροποιημένου σχεδίου δράσης για την ένταξη για την περίοδο 2016-2018.
74. Η ECRl υπενθυμίζει, επίσης, ότι τα προαναφερθέντα μέτρα πολιτικής για την κοινωνική ένταξη των Ρομά περιλαμβάνουν μέτρα όχι μόνο για τους Ρομά αλλά και για τους αλλοδαπούς, που αφορούν κυρίως στην εκμάθηση των ελληνικών για πρόσβαση στην εκπαίδευση και την απασχόληση.

- **Αξιολόγηση και αποτελέσματα πολιτικών**

75. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης (εφεξής Σχέδιο) έχει επικριθεί γιατί δεν προχώρησε με βάση οποιαδήποτε διαδικασία διαβούλευσης πριν από την έκδοσή του. Επιπλέον, ο συνολικός προϋπολογισμός ήταν σχετικά μικρός.⁴⁵
76. Παρά το γεγονός αυτό, το Σχέδιο έγινε γενικά αποδεκτό και φαίνεται να έχει επιτύχει κάποια θετικά αποτελέσματα, σύμφωνα με τις αρχές, που περιλαμβάνουν τα εξής: οργάνωση πολυεπίπεδων και εντατικών προγραμμάτων ελληνικών για τους υπηκόους τρίτων χωρών, οδηγό πληροφοριών σχετικά με το εκπαιδευτικό σύστημα σε πέντε γλώσσες, κατάρτιση των καθηγητών της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, προγράμματα ένταξης τα οποία περιλαμβάνονται αγωγή του πολίτη, μαθήματα γλώσσας, απόκτηση δεξιοτήτων (πληροφορική, μαγειρική, πρώτες βοήθειες), πολυπολιτισμικά φεστιβάλ, τέχνη και αθλητικές εκδηλώσεις και σεμιναρίων κατάρτισης για δημοσιογράφους, ΜΚΟ και δημοσίου υπαλλήλους.⁴⁶

---

⁴³ David Officer and Yiouli Taki 2013.

⁴⁴ Η Άδεια Μετανάστευσης παραχωρεί σε μη υπηκόους της ΕΕ, καθώς και τις συζύγους και τα παιδιά τους κάτω των 18 ετών, το δικαίωμα να διαμένουν μόνιμα στη χώρα. Υπάρχουν πέντε κατηγορίες των πιθανών αιτούντων. Σε όλες τις περιπτώσεις ένα συγκεκριμένο ποσό κεφαλαίου, επενδύσεων ή εισοδήματος απαιτείται ή μόνιμη απασχόληση που δεν θα δημιουργήσει αδικαιολόγητο τοπικό ανταγωνισμό. Για περισσότερες πληροφορίες βλ.:

moi.gov.cy/moi/CRMD/crmd.nsf/All/044601A0B7CE6062C2257D2C0037F93F?OpenDocument.

⁴⁵ David Officer and Yiouli Taki 2013.

⁴⁶ Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα 2014.

77. Ενώ η ECRl χαιρετίζει τα μέτρα που έχουν ληφθεί σε ορισμένες περιοχές του Σχεδίου, παρατηρεί ότι οι αλλοδαποί εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν δυσκολίες ενσωμάτωσης στην Κύπρο. Όπως παρατηρήθηκε προηγουμένως στην παρούσα έκθεση, οι μετανάστες είναι μεταξύ των κύριων στόχων των ομιλιών μίσους και της ρατσιστικής βίας. Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης επεσήμανε, στην ετήσια έκθεσή του το 2014, ότι η Κύπρος είναι ένα από τα 12 κράτη μέλη της ΕΕ που δεν έχουν εφαρμόσει κανένα συγκεκριμένο μέτρο για την ένταξη των μεταναστών και τη συμπερίληψη με στόχο το γενικό πληθυσμό.⁴⁷
78. Η μελέτη της Ομάδας Μεταναστευτικής Πολιτικής Δείκτης Ένταξης Μεταναστών (MIPEX) κατέταξε την Κύπρο προτελευταία σε σύνολο 31 χωρών που καλύπτονται, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η Κύπρος αποθαρρύνει την ένταξη, με δυσμενείς συνθήκες για τους διακινούμενους εργαζομένους να αποκτήσουν μακροπρόθεσμη πρόσβαση στην αγορά εργασίας και ελάχιστες πραγματικές ευκαιρίες για να πολιτογραφηθούν. Στο πλαίσιο αυτό, η ECRl σημειώνει ότι οι υπήκοοι τρίτων χωρών δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση πολλά επαγγέλματα, συμπεριλαμβανομένης οποιασδήποτε απασχόλησης στο δημόσιο τομέα, και συχνά στερούνται και ίσες συνθήκες εργασίας και κοινωνική ασφάλιση. Ακόμη και ως φορολογούμενοι, δεν μπορούν να διεκδικήσουν επιδόματα ανεργίας ή επιδόματα δημοσίου.⁴⁸ Η ECRl σημειώνει ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων συμπέρανε το 2011, ότι η κατάσταση δεν ήταν σύμφωνη με το άρθρο 19 §4 του αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, με την αιτιολογία, μεταξύ άλλων, ότι δεν είχε αποδειχθεί ότι οι διακινούμενοι εργαζόμενοι απολαμβάνουν συμπεριφορά η οποία δεν είναι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη των υπηκόων όσον αφορά την αμοιβή, την απασχόληση και άλλες συνθήκες εργασίας.⁴⁹ Συνεπώς, οι στόχοι της πολιτικής σε σχέση με την ίση μεταχείριση στην απασχόληση δεν έχουν επιτευχθεί.
79. Επιπλέον, το Σχέδιο δεν διευθετεί τους ξένους οικιακούς βοηθούς, μια συγκεκριμένη και ιδιαίτερα ευάλωτη κατηγορία στην οποία αναφέρεται η ECRl στην τέταρτη έκθεσή της. Οι αρχές ενημέρωσαν την ECRl ότι εφαρμόζεται μια συνεχιζόμενη διαδικασία βελτίωσης της κατάστασής τους. Για παράδειγμα, τον Απρίλιο 2015, η εθνική πολιτική για την απασχόληση οικιακών βοηθών αναθεωρήθηκε. Οι ξένοι οικιακοί βοηθοί μπορεί τώρα να γραφτούν σε συνδικαλιστικές οργανώσεις και, υπό την προϋπόθεση ότι εργάζονται για τον ίδιο εργοδότη, η άδεια εργασίας και διαμονής τους μπορεί να ανανεωθεί για μέγιστη περίοδο έξι ετών (προηγουμένως είχαν χορηγηθεί τέσσερα χρόνια μη ανανεώσιμης άδειας, με περιορισμένες εξαιρέσεις). Η αλλαγή του εργοδότη τώρα επιτρέπεται, αλλά περιορίζεται σε δύο αλλαγές κατά τη διάρκεια της περιόδου των έξι ετών και η αλλαγή τομέα είναι δυνατή με την έγκριση του Υπουργού Εσωτερικών. Η ECRl καλωσορίζει αυτές τις εξελίξεις. Ωστόσο, σημειώνει ότι ειδικά στους εργαζόμενους αυτούς απαγορεύεται η απόκτηση χαρακτήρα του επί μακρόν διαμένοντος (βλ. παρακάτω). Ο αριθμός τους εκτιμάται σε περίπου 35 000 σήμερα, η πλειοψηφία των οποίων είναι γυναίκες, που αποτελούν περίπου το ήμισυ του ξένου εργατικού δυναμικού και τους χαμηλότερα αμειβόμενους εργαζομένους στην κυπριακή οικονομία.⁵⁰ Κατά την άποψη της ECRl, υπάρχει ανάγκη για μια στρατηγική ενσωμάτωσης των ξένων οικιακών βοηθών.

⁴⁷ Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2014: 98.

⁴⁸ Δείκτης Πολιτικής Ένταξης Μεταναστών 2015.

⁴⁹ Συμβούλιο της Ευρώπης 2012.

⁵⁰ Τον Αύγουστο 2013, η κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι θα μείωνε κατά 5% το σταθερό μισθό των αλλοδαπών οικιακών βοηθών. Βλ. cyprus-mail.com/2013/08/10/pitifully-paid-domestic-workers-have-wages-cut-by-state/.

80. Όσον αφορά τη σαφή πορεία του Σχεδίου Δράσης προς την ιδιότητα του πολίτη, μέσω της απόκτησης του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος, η ECRI υπενθυμίζει ότι πολλοί υπήκοοι τρίτων χωρών δεν μπορούν ποτέ να αποκτήσουν την ιδιότητα αυτή: απαιτεί νόμιμη και αδιάλειπτη διαμονή στην Κύπρο για τουλάχιστον πέντε χρόνια, ενώ η προσωρινή άδεια παραμονής μπορεί να ανανεωθεί (με ορισμένες εξαιρέσεις) για τέσσερα χρόνια το πολύ. Επιπλέον, εκείνοι που πληρούν τα κριτήρια επιλεξιμότητας πρέπει να συνεχίσουν να ικανοποιούν άλλες προϋποθέσεις, όπως η απόδειξη κατάλληλης στέγασης και, από το 2009, ένα πιστοποιητικό γνώσης της ελληνικής γλώσσας (επίπεδο A2). Οι αρχές ενημέρωσαν την ECRI ότι μεταξύ του 2009 και του 2014, το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος χορηγήθηκε σε 414 άτομα.
81. Οι αλλοδαποί πρέπει να κατοικούν τουλάχιστον επτά χρόνια στην Κύπρο για να υποβάλουν αίτηση για ιθαγένειας μέσω πολιτογράφησης και στη συνέχεια να περάσουν από μια διαδικασία που περιγράφεται ως μακροχρόνια και δαπανηρή (€ 500 τέλη αίτησης) και επιλεκτική. Μπορούν να απορριφθούν λόγω της "έλλειψης καλού χαρακτήρα". Παρ' όλα αυτά, η ECRI σημειώνει βελτιώσεις τα τελευταία δύο χρόνια που οδήγησαν σε μεγάλη αύξηση του αριθμού των ατόμων που αποκτούν ιθαγένεια. Για παράδειγμα, 1 010 άτομα πολιτογραφήθηκαν το 2014⁵¹, σε σύγκριση με 328 το 2013.
82. Όσο για τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας, ενώ το Σχέδιο περιλαμβάνει ορισμένες δράσεις για την αντιμετώπιση των αναγκών τους, σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR), μέτρα ένταξης υπέρ των ατόμων αυτών δεν έχουν ληφθεί στην πράξη. Στο τέλος του 2014, η Κύπρος φιλοξένησε 3 412 πρόσφυγες και άτομα με καθεστώς επικουρικής προστασίας. Η ECRI έχει ενημερωθεί ότι αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες, όπως: έλλειψη γνώσης της τοπικής γλώσσας και κουλτούρας, έλλειψη κατανόησης εντός της φιλοξενούσας κοινωνίας της ειδικής κατάστασης των προσφύγων, προβλήματα που σχετίζονται με την απασχόληση λόγω προτίμησης στους υπηκόους ή έλλειψης συνειδητοποίησης ότι οι πρόσφυγες επιτρέπεται από το νόμο να εργάζονται, μη διαθεσιμότητα προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και δυσκολίες στο άνοιγμα τραπεζικών λογαριασμών. Επίσης, δεν υπάρχουν μέτρα βοήθειας για τους αιτούντες άσυλο οι οποίοι έχουν αναγνωρισθεί ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας για την απόκτηση κοινωνικής πρόνοιας ή την εύρεση στέγασης και απασχόλησης. Το αποτέλεσμα είναι, πολλοί να παραμένουν στο κέντρο υποδοχής σε συνθήκες καθόλου ευνοϊκές για την ένταξη (βλ. § 102).
83. Η ECRI σημειώνει ακόμη ότι η Κύπρος τώρα χορηγεί κατά κύριο λόγο καθεστώς επικουρικής προστασίας αντί του καθεστώτος του πρόσφυγα, πράγμα που έχει αντίκτυπο στην ένταξη.⁵² Οι τροποποιήσεις του νόμου περί Προσφύγων που πέρασαν τον Απρίλιο 2014 αποκλείουν τους δικαιούχους επικουρικής προστασίας από το δικαίωμα επανένωσης των οικογενειών και εφάρμοσε νέους περιορισμούς στο δικαίωμα αυτό για τους πρόσφυγες, σύμφωνα με την Οδηγία του 2003 για την Επανένωση των Οικογενειών.⁵³ Όταν 337 Σύριοι πρόσφυγες διασώθηκαν στα ανοικτά ύδατα, τον Σεπτέμβριο 2014, η πλειοψηφία δεν επιθυμούσε να ζητήσει άσυλο στην Κύπρο γνωρίζοντας ότι πιθανότατα θα

⁵¹ Ο αριθμός αυτός περιλαμβάνει την πολιτογράφηση υπηκόων χωρών της ΕΕ καθώς και υπηκόων τρίτων χωρών.

⁵² Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία που παρέχονται από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, το 2014, χορηγήθηκε διεθνής προστασία σε 1 126 αιτούντες, που αντιπροσωπεύουν το 86,74% του συνόλου των αποφάσεων. Από αυτούς, 0,36% αναγνωρίστηκαν ως πρόσφυγες και σε 99,64% χορηγήθηκε επικουρική προστασία. Οι αρχές δήλωσαν ότι το καθεστώς της επικουρικής προστασίας που χορηγείται σε Σύριους, που δεν αντιμετωπίζουν προσωπικό φόβο δίωξης στη χώρα τους, αλλά επειδή η εσωτερική ένοπλη σύγκρουση στη Συρία τους αποτρέπει από το να επιστρέψουν.

⁵³ Οδηγία του Συμβουλίου 2003/86/ΕΚ, 22 Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα επανένωσης των οικογενειών.

χορηγηθεί επικουρική προστασία και όχι το καθεστώς του πρόσφυγα.⁵⁴ Η αδυναμία να συνοδεύονται από μέλη της οικογένειας, όχι μόνο τους κάνει να υποφέρουν, αλλά και σαφώς επιδρά στην ένταξη των δικαιούχων επικουρικής προστασίας.

84. Η ECRl συνιστά στις αρχές να εξετάσουν την τροποποίηση του νόμου περί Προσφύγων για να προβλέπει τη δυνατότητα της επανένωσης των οικογενειών για εκείνους στους οποίους χορηγείται επικουρική προστασία, προκειμένου να ενισχυθεί η ενσωμάτωσή τους.

85. Τέλος, αναφέρεται ότι οι κυπριακές αρχές δεν έχουν διευκολύνει την πολιτογράφηση των προσφύγων και ιθαγένεια έχει χορηγηθεί μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις.

Απαιτούνται επτά χρόνια παραμονής,⁵⁵ χρονικό διάστημα που είναι το ίδιο όπως για και για όλους τους άλλους αλλοδαπούς.⁵⁶ Ένας αριθμός αναγνωρισμένων προσφύγων με πάνω από δέκα χρόνια παραμονής δεν πολιτογραφήθηκαν, με το αιτιολογικό ότι "δεν υπήρχε κέρδος" για τη χώρα. Το 2013, η Επίτροπος Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξέδωσε έκθεση σχετικά με 33 περιπτώσεις καθυστερημένης πολιτογράφησης προσφύγων και σημειώνοντας ότι ο μέσος χρόνος επεξεργασίας ήταν έξι χρόνια. Μετά από αυτό, καθώς και οι διαμαρτυρίες (συμπεριλαμβανομένων και απεργιών πείνας) από δικαιούχων διεθνούς προστασίας, τον Ιούνιο και τον Οκτώβριο 2014 υπήρξε μια αλλαγή στην πολιτική και την πρακτική. Οι αρχές ενημέρωσαν την ECRl ότι από το 2013, 45 δικαιούχοι διεθνούς προστασίας έχουν αποκτήσει την Κυπριακή ιθαγένεια. Η ECRl χαιρετίζει την εξέλιξη αυτή και ενθαρρύνει τη συνέχισή της.

86. Συνολικά, ωστόσο, η ECRl θεωρεί ότι η Κύπρος πρέπει να αναπτύξει μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την ένταξη των αλλοδαπών, που θα καλύπτει όλους τους τομείς της ζωής και θα ρυθμίζει με έναν τρόπο εστιασμένο στα ανθρώπινα δικαιώματα τα θέματα που επισημάνθηκαν παραπάνω σε σχέση με τους ξένους οικιακούς βοηθούς, τους πρόσφυγες και τους δικαιούχους επικουρικής προστασίας και άλλους μετανάστες.

87. Η ECRl συνιστά έντονα στις αρχές να αναπτύξουν ένα νέο σχέδιο ένταξης για τους αλλοδαπούς, συμπεριλαμβανομένων των ξένων οικιακών βοηθών, των προσφύγων και των δικαιούχων επικουρικής προστασίας και άλλων μεταναστών. Αυτό θα πρέπει να γίνει σε στενή συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, σχετικές ΜΚΟ και ενώσεις μεταναστών και θα πρέπει να συνοδεύεται από μια εκστρατεία ευαισθητοποίησης για την ενημέρωση του κοινού, καθώς και των εργοδοτών και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, για τα δικαιώματα των δικαιούχων διεθνούς προστασίας.

II. Θέματα ειδικά για την Κύπρο

1. Συστάσεις ενδιάμεσης παρακολούθησης του τέταρτου κύκλου

88. Στην πρώτη σύσταση ενδιάμεσης παρακολούθησης η ECRl συνιστά έντονα στις Κυπριακές αρχές να λάβουν επείγοντα μέτρα για την πλήρη εφαρμογή του προγράμματος Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ), ιδιαίτερα όσον

⁵⁴ Με εξαίρεση ένα άτομο στο οποίο είχε χορηγηθεί καθεστώς πρόσφυγα, σε όλους τους Σύριους που έκαναν τελικά αίτηση διεθνούς προστασίας το 2013, χορηγήθηκε επικουρική προστασία.

⁵⁵ Σύμφωνα με μια πρόσφατη ερμηνεία της σχετικής νομοθεσίας από το Γραφείο του Γενικού Εισαγγελέα, απαιτούνται πέντε χρόνια διαμονής και όχι επτά.

⁵⁶ Το άρθρο 34 της Σύμβασης του 1951 σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων προβλέπει ότι τα κράτη θα καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια να επισπεύσουν τη διαδικασία πολιτογράφησης για τους πρόσφυγες. Η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, θεωρεί, ως θέμα βέλτιστης πρακτικής, ότι η απαιτούμενη περίοδος παραμονής των προσφύγων προκειμένου να είναι επιλέξιμοι για πολιτογράφηση δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τα πέντε έτη.

αφορά το 18ο Δημοτικό Σχολείο, για να διασφαλίσει ότι το δικαίωμα εκπαίδευσης όπως εμπεριέχεται στο Άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου της ΕΣΑΔ τυγχάνει σεβασμού και στην πράξη. Στα συμπεράσματά της που υιοθετήθηκαν στις 19 Μαρτίου 2014, η ECRI σημείωσε τη συνεχιζόμενη ανεπάρκεια στο διδακτικό προσωπικό που απασχολείται στο σχολείο. Συγκεκριμένα, οι αρχές δεν έδωσαν καμία ένδειξη ως προς το διορισμό επιπλέον τουρκόφωνων δασκάλων ή βοηθών διδασκαλίας ούτε ειδικευμένων δασκάλων ελληνικών. Ως εκ τούτου, η ECRI κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η σύστασή της είχε εφαρμοστεί μερικώς.

89. Η ECRI σημειώνει ότι ο Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Παιδιού δημοσίευσε μια έκθεση τον Δεκέμβριο 2013, για τις συνθήκες της εκπαίδευσης στο 18ο Δημοτικό Σχολείο, εντοπίζοντας πολλά προβλήματα, συμπεριλαμβανομένων των εξής: το προσωπικό δεν είναι επαρκώς εκπαιδευμένο για να διδάξει σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον, τα παιδιά των Ρομά δεν λαμβάνουν καμία προσχολική εκπαίδευση και δεν έχουν καμία γνώση των ελληνικών, όταν εγγραφούν, το προσωπικό του σχολείου δεν μπορεί να επικοινωνήσει με τους γονείς των παιδιών Ρομά, το διδακτικό υλικό στα τουρκικά είναι ανεπαρκές και, υπάρχει μόνο ένας εκπαιδευτικός ψυχολόγος που καλύπτει τις ανάγκες δέκα σχολείων ΖΕΠ.
90. Σύμφωνα με τις αρχές, ο αριθμός των Τουρκοκυπρίων μαθητών του 18ου Δημοτικού Σχολείου έχει μειωθεί σημαντικά. Το 2006-2007, υπήρχαν 47 εγγεγραμμένοι μαθητές, ενώ κατά το τρέχον σχολικό έτος 2014-2015, μόνο 29. Ωστόσο, ο αριθμός των τουρκόφωνων εκπαιδευτικών και διερμηνέων έχει παραμείνει ο ίδιος: υπάρχουν δύο τέτοιοι καθηγητές και ένας διερμηνέας για τους 29 Τουρκοκυπρίους μαθητές. Η ECRI θεωρεί τον αριθμό αυτό επαρκή για την κάλυψη των γλωσσικών και των εκπαιδευτικών αναγκών τους.
91. Η ECRI σημειώνει επίσης ότι το Σεπτέμβριο 2014 ένας νέος διευθυντής ανέλαβε το 18^ο Δημοτικό Σχολείο και ελήφθησαν μια σειρά από πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της ένταξης των μαθητών Ρομά, όπως μαθήματα ελληνικών που προσφέρονται και στους γονείς και στους μαθητές και προσπάθειες για την προώθηση της διδασκαλίας των Κουρμπεσιά, της γλώσσας των Ρομά, με τη βοήθεια γλωσσικών εμπειρογνομώνων. Η ECRI χαιρετίζει αυτές τις εξελίξεις, οι οποίες φαίνεται να διευθετούν τις προηγούμενες αδυναμίες και ενθαρρύνει έντονα τη συνέχισή τους. Παρ' όλα αυτά, όπως τονίστηκε παραπάνω (βλ. § 64), το ζήτημα του διαχωρισμού στην εκπαίδευση, σε συνδυασμό με το διαχωρισμό στη στέγαση παραμένει, και η ECRI ενθαρρύνει τις αρχές να το αντιμετωπίσουν ως μεσοπρόθεσμο στόχο, αναζητώντας σε άλλες χώρες την ορθή πρακτική.
92. Στη δεύτερη σύσταση ενδιάμεσης παρακολούθησης η ECRI συνιστά έντονα στις αρχές να αναθεωρήσουν τα νομοθετικά τους σχέδια για την υιοθεσία μιας πολιτικής που απαιτεί από τους υπηκόους χωρών του τρίτου κόσμου που επιθυμούν να παντρευτούν Κύπριους ή πολίτες της ΕΕ να περάσουν από μια προγαμιαία συνέντευξη με τις αρχές μετανάστευσης πριν τους δοθεί άδεια γάμου. Στα συμπεράσματά της, της 19ης Μαρτίου 2014, η ECRI θεώρησε ότι η σύστασή της εφαρμόζεται, δεδομένου ότι, μετά την αναθεώρηση των νομοθετικών προτεραιοτήτων της κυβέρνησης, η πρόταση είχε αφαιρεθεί από τον κατάλογο. Ωστόσο, η ECRI σημείωσε ότι τα νομοθετικά σχέδια που αφορούν την πολιτική αυτή είχαν παραμεριστεί και δεν είχαν εγκαταλειφθεί τελείως.
93. Από τότε, οι αρχές ενημερώσει την ECRI ότι παραμένουν σε εγρήγορση κατά την εξέταση γάμων που αφορούν υπηκόους τρίτων χωρών, λόγω του φαινομένου των εικονικών γάμων και άλλες σχετικές μορφές κακοποίησης. Σύμφωνα με τις σχετικές στατιστικές, μεταξύ 2009 και 2015 συνολικά 565 γάμοι κηρύχθηκαν εικονικοί. Υπάρχουν και πάλι σχέδια σε εξέλιξη για την αναθεώρηση του Περί Γάμου νόμου, αλλά το Υπουργείο Εσωτερικών έχει δηλώσει ότι, δεδομένου ότι λαμβάνει σοβαρά υπόψη τη σύσταση της ECRI,

επανεξετάζει τη θέση του σχετικά με τις προγραμματιζόμενες συνεντεύξεις και δεν αποκλείει την αφαίρεση της προτεινόμενης διάταξης. Η ECRJ καλωσορίζει αυτό και να ενθαρρύνει τις αρχές να εγκαταλείψουν οριστικά το σχέδιο εισαγωγής τέτοιου είδους συνεντεύξεων, προκειμένου να σεβαστούν το δικαίωμα του γάμου.

94. Στην τρίτη σύσταση ενδιάμεσης παρακολούθησης η ECRJ ενθάρρυνε τις αρχές να αναπτύξουν περισσότερο το Σύστημα Αναφοράς Εγκλήματος για να διασφαλίσουν ότι συγκεντρώνονται και δημοσιεύονται ακριβή δεδομένα και στατιστικές σχετικά με τον αριθμό των ρατσιστικών και ξενοφοβικών περιστατικών και αδικημάτων που αναφέρονται στην αστυνομία, τον αριθμό των υποθέσεων οι οποίες εκδικάζονται, τους λόγους της μη εκδίκασης και το αποτέλεσμα των υποθέσεων που εκδικάζονται. Τις ενθάρρυνε επίσης να βελτιώσουν το σύστημα αρχειοθέτησης στα δικαστήρια έτσι ώστε οι υποθέσεις να ταξινομούνται επίσης ανάλογα με το αντικείμενο και σαφώς να υποδεικνύουν τα ρατσιστικά στοιχεία. Στα συμπεράσματά της, της 19ης Μαρτίου 2014, η ECRJ θεώρησε ότι η σύστασή της είχε εφαρμοστεί μερικώς. Στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας είχαν αναπτυχθεί και ενημερωθεί ώστε να περιλαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό των περιστατικών που αναφέρθηκαν στην αστυνομία, τον αριθμό των ποινικών ερευνών που κινήθηκαν, τον αριθμό των υποθέσεων που υποβλήθηκαν στο δικαστήριο, και τα αποτελέσματά τους, καθώς και πρόσθετες πληροφορίες που υποδεικνύουν τη φύση του αδικήματος, τους αριθμούς και την εθνικότητα των θυμάτων και των κατηγορουμένων και το κίνητρο. Ωστόσο, αν και είχαν ληφθεί μέτρα για την αναδιάρθρωση και την μηχανογράφηση του συστήματος αρχειοθέτησης στα δικαστήρια, λίγα χειροπιαστά πράγματα έχουν γίνει.
95. Σύμφωνα με τις αρχές, μια διαδικασία προκήρυξης διαγωνισμού βρίσκεται σε εξέλιξη σχετικά με την εισαγωγή ενός ηλεκτρονικού συστήματος αρχειοθέτησης στα δικαστήρια το οποίο θα παρέχει πιο λεπτομερή στοιχεία. Η διαδικασία αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2016. Η ECRJ λυπάται για το γεγονός ότι τα επιβαρυντικά στοιχεία, δεν θα καταγράφονται ως μέρος των στατιστικών των υποθέσεων, πράγμα που κάνει πολύ δύσκολο τον εντοπισμό εγκλημάτων με ρατσιστικά κίνητρα που δεν εμπίπτουν στο πλαίσιο των συγκεκριμένα ρατσιστικών αδικημάτων (βλ. § 44). Ενθαρρύνει έντονα τις αρχές να βρουν έναν τρόπο να συμπεριλάβουν το στοιχείο αυτό στο πρόσφατα επινοημένο σύστημα αρχειοθέτησης.

2. Ανεξαρτησία και αποτελεσματικότητα της Επιτρόπου Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

96. Στην τέταρτη έκθεσή της, η ECRJ συνέστησε τη διάθεση στην Επίτροπο Διοικήσεως απαραίτητων ανθρωπίνων και οικονομικών πόρων για την αποτελεσματική εκτέλεση των καθηκόντων της, και τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας του θεσμού, ιδίως όσον αφορά την ελευθερία να διορίζει το δικό της προσωπικό, σύμφωνα με την υπ' αριθμό 2 Σύσταση Γενικής Πολιτικής για εξειδικευμένους φορείς για την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας σε εθνικό επίπεδο.
97. Η ECRJ σημειώνει ότι η εντολή της Επιτρόπου Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων επεκτάθηκε από το ρόλο του Διαμεσολαβητή για να περιλαμβάνουν τα καθήκοντα της Αρχής Ισότητας, καθώς και πολλές άλλες λειτουργίες που σχετίζονται με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κανένας πρόσθετος προϋπολογισμός δεν διατέθηκε για την κάλυψη αυτών των επιπλέον ρόλων και οι διαθέσιμοι πόροι για το γραφείο είναι πολύ περιορισμένοι.⁵⁷ Η εξουσία της για την επιβολή προστίμων είναι τόσο περιορισμένη ώστε να καταλήγει σχεδόν αποκλειστικά στη διαμεσολάβηση

---

⁵⁷ Δημητρίου, Κ. 2014: 7.

παρά να εκδίδει δεσμευτικές αποφάσεις.⁵⁸ Στην πραγματικότητα, η ECRI σημειώνει ότι η Αρχή Ισότητας έχει επιβάλει πρόστιμο σε μία μόνο περίπτωση.

98. Όσον αφορά το προσωπικό, η ECRI σημειώνει με ανησυχία ότι η Επίτροπος εξακολουθεί να μην μπορεί να διορίσει το δικό της προσωπικό. Οι νόμοι σχετικά με την Επίτροπο Διοικήσεως 1991-2014 προβλέπουν ότι τα μέλη του προσωπικού του γραφείου της Επιτρόπου είναι δημόσιοι υπάλληλοι που διορίζονται σύμφωνα με το νόμο περί Δημόσιας Υπηρεσίας. Η ECRI θεωρεί ότι η έλλειψη της εξουσίας να επιλέξει τα μέλη του προσωπικού υπονομεύει την ανεξαρτησία του γραφείου της Επιτρόπου, που είναι ένα κρίσιμο χαρακτηριστικό ενός εθνικού ειδικευμένου σώματος. Επιπλέον, η ECRI ενημερώθηκε ότι ο αριθμός του προσωπικού έχει μειωθεί με την απόσπαση των δύο υπαλλήλων αξιωματικών. Η ανεπαρκής στελέχωση και οι δημοσιονομικοί περιορισμοί συνιστούν σοβαρή πρόκληση για την έγκαιρη εξέταση των παραπόνων περί διάκρισης. Η ECRI λυπάται για το γεγονός ότι η αποτελεσματικότητα του θεσμού έχει παραβιαστεί από αυτούς τους δύο παράγοντες και καλεί τις αρχές να λάβουν μέτρα για την αντιμετώπιση των ελλείψεων.

99. Η ECRI συνιστά έντονα η Επίτροπος Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων να γνωμοδοτεί για όλους τους διορισμούς προσωπικού στο γραφείο της, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην ανεξαρτησία του και οι αρχές να της διαθέσουν επαρκή προϋπολογισμό για να εκτελεί σωστά τα καθήκοντά της.

400. Στην τέταρτη έκθεσή της, η ECRI συνέστησε να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις δραστηριότητες αύξησης της ενημέρωσης της Επιτρόπου Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τη στόχευση ευπαθών ομάδων και την παροχή πληροφοριών, περιλαμβανομένου και του επίσημου ιστοτόπου, στις γλώσσες των ευπαθών ομάδων. Η ECRI χαίρεται που σημειώνει ότι το Γραφείο της Επιτρόπου Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει ξεκινήσει μια νέα ιστοσελίδα που παρέχει πληροφορίες και σχετικό υλικό στα ελληνικά, αγγλικά και τουρκικά και ότι έντυπα καταγγελίας και ηλεκτρονικά και σε έντυπη μορφή, είναι τώρα διαθέσιμα και στις τρεις γλώσσες.

3. Προβλήματα που σχετίζονται με το νέο σύστημα πληρωμής σε είδος (διαμονή και κουπόνια αντί για οικονομική ενίσχυση) για τους αιτούντες άσυλο

101. Οι αλλαγές στους Κανονισμούς Συνθηκών Υποδοχής το 2013 καθιέρωσαν ένα γενικό σύστημα πληρωμής σε είδος για να αντικαταστήσει την άμεση οικονομική βοήθεια ή κοινωνική μέριμνα στους αιτούντες άσυλο. Ως αποτέλεσμα, όλοι οι αιτούντες άσυλο με ανάγκη κρατικής βοήθειας, τόσο νεοαφιχθέντες όσο και όσοι μέχρι σήμερα ζουν σε ιδιωτικές κατοικίες και λαμβάνουν κοινωνική μέριμνα, με ορισμένες εξαιρέσεις για τα ευάλωτα άτομα, καλούνται να ζήσουν στο μοναδικό κέντρο υποδοχής στη χώρα, που βρίσκεται στην απομακρυσμένη περιοχή της Κοφίνου. Για το σκοπό αυτό χωρητικότητα του κέντρου πρόσφατα αυξήθηκε από περίπου 80 σε 400 άτομα.

102. Η ECRI σημειώνει τις προσπάθειες που καταβάλλονται για την παροχή κατάλληλων συνθηκών υποδοχής, συμπεριλαμβανομένου ενός νέου ιατρικού κέντρου, πλήρους τροφοδοσίας καθώς και κουζινών για εκείνους που επιθυμούν να μαγειρεύουν για τους εαυτούς τους, βιβλιοθηκών, αιθουσών αναψυχής και χώρων παιχνιδιού για μικρά παιδιά, παροχής μαθημάτων ελληνικών και αγγλικών και ενός δωρεάν λεωφορείου για Κοφίνου και Λάρνακα. Ωστόσο, παραμένει το γεγονός ότι η εγκατάσταση βρίσκεται σε μια απομονωμένη αγροτική περιοχή,⁵⁹ γεγονός που καθιστά πολύ δύσκολο για τους

⁵⁸ Δημητρίου, Κ. 2014: 184.

⁵⁹ Η Κοφίνου απέχει 45 χλμ από τη Λευκωσία, 30 χλμ από τη Λάρνακα και 40 χλμ από τη Λεμεσό.

αιτούντες άσυλο να έχουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας⁶⁰ ή να αναμειχθούν με οποιονδήποτε ουσιαστικό τρόπο με τους ντόπιους. Η ECRl έχει ακούσει ότι ένα μείζον ζήτημα είναι η έλλειψη δραστηριοτήτων και η πλήξη. Είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό το ότι οι αιτούντες άσυλο, οι οποίοι έχουν ενσωματωθεί στην κυπριακή κοινότητα θα πρέπει τώρα να εγκαταλείψουν τις ζωές που έχουν κτίσει και θα επιστρέψουν στο κέντρο υποδοχής.

103. Όσον αφορά εκείνους τους αιτούντες άσυλο που προς το παρόν εξακολουθούν να ζουν έξω από το κέντρο υποδοχής, το ενοίκιο πλέον καταβάλλεται απευθείας στους ιδιοκτήτες και παρέχεται βοήθεια σε είδος με τη μορφή κουπονιών, καθώς και μετρητά για την κάλυψη κάποιων άλλων αναγκών. Το σύστημα κουπονιών δημιουργεί προβλήματα, διότι αυτά μπορεί να εξαργυρωθεί μόνο σε συγκεκριμένα καταστήματα, που μερικές φορές είναι μακριά από εκεί που ζουν οι αιτούντες άσυλο και που τείνουν να έχουν υψηλότερες τιμές από τα τοπικά σουπερμάρκετ και δεν καλύπτουν όλα τα είδη των αντικειμένων. 77. Η ECRl ανησυχεί ότι το σύστημα καταβολής σε είδος που εισήχθη για τους αιτούντες άσυλο μπορεί να προκαλεί αδικαιολόγητη ταλαιπωρία και χρειάζεται αξιολόγηση και τροποποίηση.

104. Η ECRl συνιστά στις αρχές να αναθεωρήσουν τους Κανονισμούς Συνθηκών Υποδοχής Προσφύγων, ιδίως την απαίτηση οι αιτούντες άσυλο να διαμένουν στο κέντρο υποδοχής και το σύστημα κουπονιών, με σκοπό την τροποποίηση τους.

4. Πολιτικές καταπολέμησης των διακρίσεων και της μισαλλοδοξίας εις βάρος των⁶¹ ΛΟΑΤ ατόμων

- Δεδομένα και έρευνες

105. Δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία σχετικά με το μέγεθος του πληθυσμού των ΛΟΑΤ. Οι τοπικές ΜΚΟ αναφέρουν ότι, σύμφωνα με έρευνα, το 10% του κυπριακού πληθυσμού (δηλαδή περίπου 85 000 άτομα) είναι ΛΟΑΤ.⁶² Ο περί Επεξεργασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα νόμος⁶³ απαγορεύει την συλλογή και την επεξεργασία "ευαίσθητων δεδομένων" για τη σεξουαλική ζωή ή τον γενετήσιο προσανατολισμό χωρίς τη ρητή συγκατάθεση του ατόμου. Ωστόσο, η σύσταση CM / Rec (2010) 5 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τα μέτρα για την καταπολέμηση των διακρίσεων για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου δείχνει ότι προσωπικά δεδομένα που αφορούν τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου ενός ατόμου μπορεί να συλλέγονται όταν αυτό είναι αναγκαία για την εκτέλεση ενός συγκεκριμένου, νόμιμου και θεμιτού σκοπού. Είναι σαφές ότι χωρίς αυτές τις πληροφορίες δεν μπορεί να υπάρξει σταθερή βάση για την ανάπτυξη και την εφαρμογή πολιτικών για την αντιμετώπιση της μισαλλοδοξίας και των διακρίσεων κατά των ΛΟΑΤ ατόμων.

106. Η ECRl ενθαρρύνει τις αρχές να προβούν σε έρευνες και τη συλλογή δεδομένων σχετικά με τα ΛΟΑΤ άτομα, καθώς και σχετικά με τις διακρίσεις και τη μισαλλοδοξία εναντίον τους.

⁶⁰ Η ECRl υπενθυμίζει ότι οι αιτούντες άσυλο μπορούν να έχουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας έξι μήνες μετά την ημερομηνία κατά την οποία υπέβαλαν την αίτηση ασύλου τους, αλλά μόνο στους ακόλουθους τομείς: 1. Κτηνοτροφία, γεωργία, αλιεία. 2. Μεταποίηση. 3. Διαχείριση αποβλήτων. 4. Εμπόριο και Επισκευές. 5. Άλλοι τομείς (καθαρισμός κτηρίων και εξωτερικών χώρων, διανομείς διαφημιστικού ή ενημερωτικού υλικού, διανομή φαγητών). Στην τέταρτη έκθεσή της, η ECRl συνέστησε στις αρχές να υιοθετήσουν μια λιγότερο περιοριστική προσέγγιση απασχόλησης των αιτούντων άσυλο και να λάβουν μέτρα διευκόλυνσης της ενσωμάτωσής τους στην αγορά εργασίας. Αυτό δεν έχει εφαρμοστεί.

⁶¹ Για την ορολογία, βλ. τους ορισμούς που αναφέρονται στον Επίτροπο του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα 2011.

⁶² Διεθνής Οργάνωση ΛΟΑΤ (ILGA)-Ευρώπη 2013.

⁶³ Νόμος Αρ. 138(I)/2001.

107. Παρά την έλλειψη στοιχείων, η ECRI σημειώνει ότι υπάρχουν αποδείξεις ενός κλίματος μισαλλοδοξίας έναντι των ΛΟΑΤ ατόμων στην Κύπρο. 61% των Κυπρίων ερωτηθέντων για την Έρευνα ΛΟΑΤ της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2013,⁶⁴ δήλωσε ότι οι διακρίσεις για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού είναι "πολύ διαδεδομένες" στη χώρα τους, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ είναι 31%. Επιπλέον, 56% των ερωτηθέντων ΛΟΑΤ στην Κύπρο δήλωσαν ότι είχαν προσωπικά υποστεί διακρίσεις ή παρενόχληση λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού κατά τους τελευταίους 12 μήνες, με το μέσο όρο της ΕΕ στα 47%.⁶⁵ Ως αποτέλεσμα, μια μεγάλη πλειοψηφία ΛΟΑΤ ατόμων στην Κύπρο κρύβει τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου της ως προστατευτικό μέτρο. Αυτό επιβεβαιώνεται από μια έκθεση που βασίζεται σε δύο επιτόπιες μελέτες⁶⁶ καθώς και από τα αποτελέσματα της έρευνας για ΛΟΑΤ άτομα στην ΕΕ, σύμφωνα με την οποία εννέα στα δέκα άτομα που ερωτήθηκαν στην Κύπρο δηλώνουν ότι δεν είναι ποτέ ή είναι σπάνια ειλικρινείς για το σεξουαλικό προσανατολισμό / ταυτότητα φύλου τους.

- Νομοθετικά ζητήματα

108. Μια γενική ρήτρα περί ισότητας περιλαμβάνεται στο άρθρο 28 του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας, αλλά δεν αναφέρει ρητά το θέμα του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι νόμοι του 2004 για Ίση Μεταχείριση (Φυλετική ή Εθνική Καταγωγή) και Ίση Μεταχείριση στην Απασχόληση και την Εργασία απαγορεύουν τις διακρίσεις για λόγους, μεταξύ άλλων, σεξουαλικού προσανατολισμού, αλλά όχι ταυτότητας του φύλου. Όσο για το ποινικό δίκαιο, η ECRI αναφέρεται σε σχόλια και τις συστάσεις της στις §§ 4, 6, 27 και 28 της παρούσας έκθεσης.

109. Η ECRI συνιστά η ταυτότητα φύλου να συμπεριληφθεί ως απαγορευμένος λόγος διάκρισης στην κυπριακή νομοθεσία για την ίση μεταχείριση.

110. Η ECRI χαίρεται που σημειώνει ότι ένα ότι ένα Νομοσχέδιο Συμφώνου Συμβίωσης που επιτρέπει την καταχώρηση συμβίωσης ατόμων του ίδιου φύλου ετοιμάστηκε από την κυβέρνηση τον Φεβρουάριο 2013, παρουσιάστηκε στο Κοινοβούλιο τον Μάιο 2015 και έγινε νόμος τον Νοέμβριο 2015. Σύμφωνα με μια έρευνα που δημοσιεύθηκε τον Φεβρουάριο του 2014,⁶⁷ η πλειοψηφία των Κυπρίων πολιτών (53,3%) ήταν υπέρ της νομοθεσίας για το σύμφωνο συμβίωσης.

111. Σύμφωνα με μια έκθεση που εκπονήθηκε για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,⁶⁸ η κυπριακή νομοθεσία σχετικά με την νομική αναγνώριση του προτιμώμενου φύλου περιέχει μια αρκετά απλή και εύκολη διαδικασία για την αλλαγή φύλου και ονόματος. Ωστόσο, η χειρουργική επέμβαση που οδηγεί σε στειρώση είναι μια απαίτηση για νομική αναγνώριση του νέου φύλου.⁶⁹ Επιπλέον, τα νέα πιστοποιητικά μετά την αλλαγή της επωνυμίας / φύλου δεν αντικαθιστούν τα προηγούμενα έγγραφα και τόσο τα παλαιά όσο και τα νέα πιστοποιητικά ισχύουν ταυτόχρονα. Τον Φεβρουάριο 2013, η Επίτροπος Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξέδωσε μια έκθεση απαιτώντας μια γρήγορη και διαφανή διοικητική διαδικασία για την αλλαγή φύλου και ονόματος των

⁶⁴ Η έρευνα για ΛΟΑΤ άτομα στην ΕΕ που δημοσιεύεται από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) στις 17 Μαΐου 2013, ανέφερε 265 ερωτηθέντες από την Κύπρο, από τους οποίους το 62% ήταν ομοφυλόφιλοι άνδρες, 15% λεσβίες, 7% αμφιφυλόφιλες γυναίκες, 6% αμφιφυλόφιλοι άνδρες και 9% των διεμφυλικών ατόμων.

⁶⁵ Αυτόθι.

⁶⁶ Καπού, Μ., Χριστοφή Α., Επαμεινώνδα, Μ. (2011): 117.

⁶⁷ Sigmalive 2014.

⁶⁸ Castagnoli, C. 2010.

⁶⁹ Συμβούλιο της Ευρώπης, Διακρίσεις για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου στην Ευρώπη, δεύτερη έκδοση, 2011.

διεμφυλικών ατόμων με βάση τον αυτοπροσδιορισμό σε όλα τα επίσημα έγγραφά τους.⁷⁰ Η ECRI υποστηρίζει την προσέγγιση αυτή.

112. Η ECRI συνιστά να τροποποιηθεί η σχετική νομοθεσία για να επιτρέψει αλλαγές φύλου σε προσωπικά έγγραφα χωρίς την απαίτηση εγχείρησης αλλαγής φύλου.

113. Όσον αφορά το άσυλο, η ECRI χαιρέται που σημειώνει ότι μετά τις τροποποιήσεις του 2007 στο νόμο περί Προσφύγων, μπορεί να χορηγηθεί άσυλο σε άτομα που διώκονται με βάση τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό και μπορούν να ληφθούν υπόψη "πτυχές σχετικές με το φύλο".⁷¹ Η Κύπρος χορήγησε διεθνή προστασία σε διεμφυλικό άτομο το 2007.⁷²

- Προώθηση της ανεκτικότητας και καταπολέμηση των διακρίσεων

114. Η Αρχή Ισότητας έχει μέχρι τώρα λάβει μόνο ένα μικρό αριθμό καταγγελιών σχετικά με διακρίσεις για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού. Οι τοπικές ΜΚΟ δηλώνουν ότι αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι τα περισσότερα άτομα ΛΟΑΤ στην Κύπρο είναι "κρυφά" και προτιμούν την ανωνυμία παρά την επιδίωξη των δικαιωμάτων τους δημοσίως. Προβλήματα διακρίσεων αναφέρονται στις τοπικές ΜΚΟ για διαμεσολάβηση.⁷³

115. Οι διακρίσεις σε βάρος των ΛΟΑΤ ατόμων στον τομέα της απασχόλησης παραμένουν ένα διαδεδομένο πρόβλημα. Τα ευρήματα έρευνας που δημοσιεύθηκε το 2014 δείχνουν ότι στην κυπριακή αγορά εργασίας ομοφυλόφιλοι και λεσβίες που κάνουν αίτηση για δουλειά, αντιμετωπίζουν σημαντική προκατάληψη, σε σύγκριση με τα ετερόφυλα άτομα που κάνουν αίτηση.⁷⁴ Σύμφωνα με το Ευρωβαρόμετρο του 2012, το 54% των Κυπρίων δήλωσε ότι όταν μια επιχείρηση προσλαμβάνει κάποιον, ο σεξουαλικός προσανατολισμός ενός υποψηφίου (δηλαδή αν είναι ΛΟΑ) θα ήταν μειονέκτημα, ενώ το 44% δήλωσε ότι η ταυτότητα φύλου του υποψηφίου (δηλαδή αν είναι διεμφυλικός) θα ήταν μειονέκτημα.⁷⁵ Τα αποτελέσματα για τις δύο αυτές κατηγορίες ήταν τα υψηλότερα από τις 27 χώρες της ΕΕ. Η έρευνα για ΛΟΑΤ άτομα στην ΕΕ δείχνει ότι, λόγω του ότι είναι ΛΟΑΤ, 29% των ερωτηθέντων στην Κύπρο αισθάνονταν ότι υφίστανται διακρίσεις στο χώρο εργασίας, τους τελευταίους 12 μήνες και το 16% από αυτούς, όταν ψάχνει για δουλειά.⁷⁶

116. Όπως και για τις άλλες περιοχές, σύμφωνα με την έρευνα για ΛΟΑΤ άτομα στην ΕΕ το 33% των ερωτηθέντων στην Κύπρο απάντησε ότι κατά τους τελευταίους 12 μήνες κατά την αγορά αγαθών ή την πρόσβαση στις υπηρεσίες, την υγειονομική περίθαλψη, τις κοινωνικές υπηρεσίες ή τη στέγαση αισθάνθηκε διακρίσεις επειδή ήταν ΛΟΑΤ. Οι τοπικές ΜΚΟ αναφέρουν ότι τα ΛΟΑΤ άτομα τείνουν να μην αποκαλύπτουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό στο γιατρό τους⁷⁷ και ότι το νοσηλευτικό προσωπικό μπορεί να είναι εχθρικό προς αυτούς τους ασθενείς.⁷⁸

117. Οι αρχές ενημέρωσαν την ECRI ότι οι αιτήσεις για την αλλαγή φύλου εξετάζονται από ειδική ιατρική επιτροπή ελέγχου. Αν δοθεί θετική γνώμη, που λένε ότι είναι σχεδόν πάντα η περίπτωση, η χειρουργική επέμβαση, η ορμονική θεραπεία και η ψυχολογική υποστήριξη μπορεί να καλυφθεί από το κράτος. Επί του παρόντος δεν υπάρχουν χειρουργικές επεμβάσεις αλλαγής φύλου που

⁷⁰ Διεθνής Οργάνωση ΛΟΑΤ (ILGA)-Ευρώπη 2013.

⁷¹ Βλ Άρθρο 3Δ (1) (δ) (ii) του νόμου περί προσφύγων στο www.refworld.org/docid/4a71aac22.html.

⁷² Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2010α: 15.

⁷³ Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2010α: 9.

⁷⁴ Δρυδάκης, Ν. 2014: 720.

⁷⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2012: 88.

⁷⁶ Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2012:

⁷⁷ Ινστιτούτο της Δανίας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα 2009: 7.

⁷⁸ Καφού, Μ., Μάντη, Σ. 2012: 25.

εκτελούνται στην Κύπρο, λόγω της έλλειψης των υπηρεσιών σε αυτόν τον τομέα,⁷⁹ αλλά οι ασθενείς μπορούν να σταλούν στο εξωτερικό για θεραπεία. Οι τοπικές ΜΚΟ, ωστόσο, αναφέρουν ότι το Υπουργείο Υγείας "είναι εμφανώς απρόθυμο να καλύψει το κόστος της χειρουργικής επέμβασης αλλαγής φύλου, επιμένοντας ότι η διαδικασία δεν είναι ιατρικώς αναγκαία."⁸⁰

118. Όσον αφορά την εκπαίδευση, η έρευνα για ΛΟΑΤ άτομα στην ΕΕ δείχνει ότι κατά τη διάρκεια της σχολικής τους εκπαίδευσης το 75% των ΛΟΑΤ στην Κύπρο πάντα κρύβει ή συγκαλύπτει το γεγονός αυτό και το 84% έχει συχνά υπάρξει μάρτυρας αρνητικών σχολίων και συμπεριφοράς έναντι ενός ομοίου του που θεωρήθηκε ότι είναι ΛΟΑΤ.⁸¹ Μια μελέτη που πραγματοποιήθηκε το 2011 ανέφερε σοβαρές περιπτώσεις εκφοβισμού και παρενόχλησης στο σχολείο με κίνητρο την ομοφοβία, που συχνά δεν αναφέρονται και αγνοούνται, δεδομένου ότι δεν υπάρχουν κατευθυντήριες οδηγίες για την αντιμετώπισή τους.⁸² Τον Νοέμβριο 2012, ο Συνήγορος του Πολίτη δημοσίευσε μια έκθεση σχετικά με την ομοφοβία στην εκπαίδευση στην Κύπρο, η οποία υπογράμμισε την έκταση του ομοφοβικού εκφοβισμού στα σχολεία και σημείωσε ότι τα παιδιά που βιώνουν αυτό συχνά αισθάνονται απομονωμένα και κοινωνικά αποκλεισμένα και έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση.⁸³
119. Συνεπώς, η ECRI χαίρεται που σημειώνει ότι οι αρχές έχουν λάβει μέτρα για την καταπολέμηση της ομοφοβίας στα σχολεία. Το 2011 θέματα που σχετίζονταν με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου συμπεριλήφθηκαν στο πρόγραμμα σπουδών ματ πλαίσιο το θέμα της εκπαίδευσης για την υγεία, από την προδημοτική μέχρι το τέλος της κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το 2012, μια εκστρατεία με τίτλο Ασπίδα κατά της ομοφοβίας στην εκπαίδευση οργανώθηκε από δύο τοπικές ΜΚΟ υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, της Επιτρόπου Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Παιδιού και επικουρείται από το Πανεπιστήμιο Κύπρου και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. 80 εκπαιδευτικοί διαφορετικών σχολικών βαθμίδων εκπαιδεύτηκαν στο το θέμα της ομοφοβίας στην εκπαίδευση. Τα μαθήματα κατάρτισης των εκπαιδευτικών Ασπίδα 2015 αυτή τη στιγμή πραγματοποιούνται και ένα εγχειρίδιο με οδηγίες για εκπαίδευση που περιλαμβάνει τα ΛΟΑΤ άτομα θα παραχθεί και θα διανεμηθεί στα σχολεία. Από Ιούνιο 2014 - Μάρτιο 2015, η Κύπρος ήταν μια από τις έξι χώρες που συμμετείχαν στο κοινό πρόγραμμα κατάρτισης της ΕΕ / του Συμβουλίου της Ευρώπης Εκπαίδευση για τη διδασκαλία αμφιλεγόμενων θεμάτων,⁸⁴ τα οποία κάλυπταν ζητήματα ομοφυλοφιλίας. Περίπου 180 εκπαιδευτικών ως επί το πλείστον της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης συμμετείχαν και η πρακτική βοήθεια έτυχε ευνοϊκής υποδοχής.
120. Η ECRI σημειώνει ότι το πρώτο Gay Pride στην Κύπρο πραγματοποιήθηκε στις 31 Μαΐου 2014, στο πλαίσιο ενός φεστιβάλ ΛΟΑΤ διάρκειας δύο εβδομάδων. Αυτό οργανώθηκε από μια τοπική ΜΚΟ και υποστηρίχθηκε από το Δήμο Λευκωσίας, τα γραφεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη Λευκωσία και αρκετά πολιτικά κόμματα.⁸⁵ Μέλη της τουρκοκυπριακής οργάνωσης ΛΟΑΤ ατόμων, καθώς και ξένοι διπλωμάτες και

---

⁷⁹ Διεθνής Οργάνωση ΛΟΑΤ (ILGA)-Ευρώπη 2013.

⁸⁰ Καπού, Μ., Μάντη, Σ. 2012: 19.

⁸¹ Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2012:

⁸² Καπού, Μ., Μάντη, Σ. 2012: 23.

⁸³ Δημητρίου, Κ. 2014: 122.

⁸⁴ Βλ. pjp-eu.coe.int/en/web/charter-edc-hre-pilot-projects/teaching-controversial-issues-developing-effective-training-for-teachers-and-school-leaders?p_p_id=2_WAR_kaleodesignerportlet&p_p_lifecycle=0.

⁸⁵ Συγκεκριμένα ο Δημοκρατικός Συναγερμός (ΔΗΣΥ), το Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού (ΑΚΕΛ), το Δημοκρατικό Κόμμα (ΔΗΚΟ), το Κίνημα Σοσιαλδημοκρατών (ΕΔΕΚ) και το Κίνημα Οικολόγων Περιβαλλοντιστών (ΚΟΠ).

πολιτικοί συμμετείχαν επίσης. Περίπου 5 000 άτομα παρακολούθησαν την εκδήλωση, που ανακηρύχθηκε ως μια μεγάλη επιτυχία. Μια μικρή ομάδα περίπου 30 ατόμων διαδήλωσε με μια αντι-πορεία, αλλά δεν υπήρξαν επεισόδια.⁸⁶ Το δεύτερο Gay Pride πραγματοποιήθηκε στις 6 Ιουνίου 2015 και ήταν εξίσου επιτυχημένο. Το παρακολούθησαν και το υποστήριξαν εξέχουσες κυβερνητικές και δημόσιες προσωπικότητες, συμπεριλαμβανομένου του Υπουργού Εσωτερικών, του Δημάρχου Λευκωσίας και της Επιτρόπου Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.⁸⁷

121. Τέλος, παρά την επιτυχία της παρέλασης gay pride, η ECRI σημειώνει ότι, σύμφωνα με την έρευνα για ΛΟΑΤ άτομα στην ΕΕ, το 86% των ατόμων που ερωτήθηκαν στην Κύπρο πιστεύουν ότι τα θετικά μέτρα που έχουν ληφθεί από τις αρχές για την προώθηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ είναι αρκετά σπάνια ή πολύ σπάνια. Ως εκ τούτου, η ECRI θεωρεί ότι οι αρχές πρέπει να καταρτίσουν και να υιοθετήσουν ένα σχέδιο δράσης για την προώθηση της ανεκτικότητας έναντι των ΛΟΑΤ ατόμων σε διάφορους τομείς και για την καταπολέμηση της ομοφοβίας, παρόμοια με τα μέτρα που έχουν ήδη ληφθεί στον τομέα της εκπαίδευσης.

122. Η ECRI συνιστά στις αρχές να υιοθετήσουν ένα σχέδιο δράσης για την καταπολέμηση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής, αντλώντας έμπνευση από τη Σύσταση CM / Rec (2010) 5 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τα μέτρα για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου.

---

⁸⁶ Greek Reporter 2014.

⁸⁷ Cyprus Mail 2015α.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ

Οι δύο συγκεκριμένες συστάσεις για τις οποίες η ECRI ζητά από τις αρχές της Κύπρου να δώσουν προτεραιότητα στην εφαρμογή τους είναι οι ακόλουθες:

- Η ECRI συνιστά έντονα η Επίτροπος Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων να γνωμοδοτεί για όλους τους διορισμούς προσωπικού στο γραφείο της, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην ανεξαρτησία του και οι αρχές να της διαθέσουν επαρκή προϋπολογισμό για να εκτελεί σωστά τα καθήκοντά της.
- Η ECRI συνιστά έντονα στις αρχές να αναπτύξουν ένα νέο σχέδιο ένταξης για τους αλλοδαπούς, συμπεριλαμβανομένων των ξένων οικιακών βοηθών, των προσφύγων και των δικαιούχων επικουρικής προστασίας και άλλων μεταναστών. Αυτό θα πρέπει να γίνει σε στενή συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, σχετικές ΜΚΟ και ενώσεις μεταναστών και θα πρέπει να συνοδεύεται από μια εκστρατεία ευαισθητοποίησης για την ενημέρωση του κοινού, καθώς και των εργοδοτών και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, για τα δικαιώματα των δικαιούχων διεθνούς προστασίας.

Μια διαδικασία ενδιάμεσης παρακολούθησης για τις δύο αυτές συστάσεις θα διεξαχθεί από την ECRI μέσα στα επόμενα δύο χρόνια μετά τη δημοσίευση της έκθεσης αυτής.

ΛΙΣΤΑ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ

Η θέση των συστάσεων στο κείμενο της έκθεσης παρουσιάζεται σε παρενθέσεις.

1. (§ 6) Η ECRI συνιστά την τροποποίηση του νόμου 87 (I)/2015 για να συμπεριλάβει το αδίκημα της δημόσιας υποκίνησης σε διακρίσεις και τους λόγους φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, ιθαγένειας ή εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής. Θα πρέπει επίσης να επεκταθεί ώστε να καλύπτει δυσφήμιση και απειλές για όλους τους υφιστάμενους και προαναφερθέντες λόγους.
2. (§ 8) Η ECRI συνιστά την ποινικοποίηση της δημόσιας έκφρασης, με ρατσιστικό σκοπό, μιας ιδεολογίας που υποστηρίζει την ανωτερότητα ή, που υποτιμά ή δυσφημίζει, μια ομάδα ατόμων για λόγους φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, ιθαγένειας, ή εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής.
3. (§ 15) Η ECRI συνιστά την τροποποίηση των νόμων 58(I)/2004 και 59(I)/2004 για να περιλαμβάνουν τα ακόλουθα: την απαγόρευση του διαχωρισμού, των διακρίσεων λόγω συσχετισμού, τη δήλωση της πρόθεσης διακρίσεων και την υποκίνηση ή τη βοήθεια άλλου να κάνει διακρίσεις και το καθήκον των δημόσιων αρχών για την προώθηση της ισότητας και την πρόληψη των διακρίσεων κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.
4. (§ 17) Η ECRI συνιστά να παραχωρηθεί στην Επίτροπο Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το δικαίωμα να κινεί και να συμμετέχει σε δικαστικές διαδικασίες.
5. (§ 28) Λαμβάνοντας υπόψη την υπάρχουσα κατάσταση όσον αφορά τις ρατσιστικές και ομοφοβικές ομιλίες μίσους, η ECRI συνιστά στις αρχές να αυξήσουν τις κυρώσεις για τις ομο / τρανσφοβικές ομιλίες μίσους βάσει των νέων διατάξεων του Ποινικού Κώδικα, έτσι ώστε να είναι πανομοιότυπες με εκείνες για τις ρατσιστικές ομιλίες μίσους στο νόμο 134 (I) 2011.
6. (§ 43) Η ECRI συνιστά έντονα η αστυνομία να έχει σαφείς οδηγίες για την καταγραφή των ρατσιστικών κινήτρων πίσω από όλα τα αδικήματα που σχετίζονται με τη βία, καθώς και σε σχέση με οποιοδήποτε συνηθισμένο αδίκημα και να διερευνά σε βάθος αυτά τα στοιχεία.
7. (§ 45) Η ECRI συνιστά να συλλέγονται δεδομένα σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων για επιβαρυντικά στοιχεία (άρθρο 8 του νόμου 134 (I) / 2011 σχετικά με την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του Ποινικού Δικαίου).
8. (§ 48) Η ECRI συνιστά έντονα η ρατσιστική κατηγοριοποίηση από την αστυνομία να καθορίζεται και να απαγορεύεται από το νόμο, σύμφωνα με την υπ' αριθμό 11 Σύσταση Γενικής Πολιτικής για την καταπολέμηση του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στην αστυνόμευση. Συνιστά επίσης περαιτέρω εκπαίδευση της αστυνομίας στα ανθρώπινα δικαιώματα.
9. (§ 63) Η ECRI συνιστά έντονα στις αρχές να επανεξετάσουν και όπου χρειάζεται, να λάβουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να εξασφαλίσουν την υποχρεωτική φοίτηση στο σχολείο όλων των παιδιών Ρομά.
10. (§ 66) Η ECRI επαναλαμβάνει τη σύστασή της οι αρχές να κλείσουν τις διαχωριστικές μονάδες κατοικίας για τους Ρομά (σε Λεμεσό και Πάφο) και να μετακινήσουν τους κατοίκους σε περιοχές όπου μπορούν να αναμειχθούν και να ενσωματωθούν με την υπόλοιπη κοινωνία.
11. (§ 68) Η ECRI συνιστά έντονα οι αρχές να κάνουν χρήση όλων των διαθέσιμων διαύλων χρηματοδότησης για να διασφαλίσουν την επιβίωση του Διακοινοτικού Πολυδύναμου Κέντρου και τις σημαντικές υπηρεσίες ενσωμάτωσης που παρέχει στους Ρομά.

12. (§ 70) Η ECRI συνιστά να αναπτυχθεί μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την ένταξη των Ρομά σε όλους τους τομείς της ζωής, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων που αποσκοπούν στην εξάλειψη των διακρίσεων και των προκαταλήψεων, με στόχους και σκοπούς, δείκτες επιτυχίας και ένα σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης. Αυτό πρέπει να γίνει σε στενή συνεργασία με τα μέλη της κοινότητας των Ρομά και επαρκής χρηματοδότηση θα πρέπει να διατεθεί για να είναι αποτελεσματική η στρατηγική.
13. (§ 84) Η ECRI συνιστά στις αρχές να εξετάσουν την τροποποίηση του νόμου περί Προσφύγων για να προβλέπει τη δυνατότητα της επανένωσης των οικογενειών για εκείνους στους οποίους χορηγείται επικουρική προστασία, προκειμένου να ενισχυθεί η ενσωμάτωσή τους.
14. (§ 87) Η ECRI συνιστά έντονα στις αρχές να αναπτύξουν ένα νέο σχέδιο ένταξης για τους αλλοδαπούς, συμπεριλαμβανομένων των ξένων οικιακών βοηθών, των προσφύγων και των δικαιούχων επικουρικής προστασίας και άλλων μεταναστών. Αυτό θα πρέπει να γίνει σε στενή συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, σχετικές ΜΚΟ και ενώσεις μεταναστών και θα πρέπει να συνοδεύεται από μια εκστρατεία ευαισθητοποίησης για την ενημέρωση του κοινού, καθώς και των εργοδοτών και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, για τα δικαιώματα των δικαιούχων διεθνούς προστασίας.
15. (§ 99) Η ECRI συνιστά έντονα η Επίτροπος Διοικήσεως και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων να γνωμοδοτεί για όλους τους διορισμούς προσωπικού στο γραφείο της , συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην ανεξαρτησία του και οι αρχές να της διαθέσουν επαρκή προϋπολογισμό για να εκτελεί σωστά τα καθήκοντά της.
16. (§ 104) Η ECRI συνιστά στις αρχές να αναθεωρήσουν τους Κανονισμούς Συνθηκών Υποδοχής Προσφύγων, ιδίως την απαίτηση οι αιτούντες άσυλο να διαμένουν στο κέντρο υποδοχής και το σύστημα κουπονιών, με σκοπό την τροποποίηση τους.
17. (§ 106) Η ECRI ενθαρρύνει τις αρχές να προβούν σε έρευνες και τη συλλογή δεδομένων σχετικά με τα ΛΟΑΤ άτομα, καθώς και σχετικά με τις διακρίσεις και τη μισαλλοδοξία εναντίον τους.
18. (§ 109) Η ECRI συνιστά η ταυτότητα φύλου να συμπεριληφθεί ως απαγορευμένος λόγος διάκρισης στην κυπριακή νομοθεσία για την ίση μεταχείριση.
19. (§ 112) Η ECRI συνιστά να τροποποιηθεί η σχετική νομοθεσία για να επιτρέψει αλλαγές φύλου σε προσωπικά έγγραφα χωρίς την απαίτηση εγχείρησης αλλαγής φύλου.
20. (§ 122) Η ECRI συνιστά στις αρχές να υιοθετήσουν ένα σχέδιο δράσης για την καταπολέμηση της ομοφοβίας και της τρανσφοβίας σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής, αντλώντας έμπνευση από τη Σύσταση CM / Rec (2010) 5 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τα μέτρα για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η Βιβλιογραφία αυτή παραθέτει τις βασικές δημοσιευμένες πηγές οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της εξέτασης της κατάστασης στην Κύπρο. Δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως εξαντλητική λίστα όλων των πηγών πληροφόρησης που διατέθηκαν στην ECRI κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας της έκθεσης.

European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)

1. ECRI (2014), Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Cyprus subject to interim follow-up, CRI(2014)21.
2. ECRI (2011), Fourth report on Cyprus, CRI(2011)20.
3. ECRI (2006), Third Report on Cyprus, CRI(2006)17.
4. ECRI (2001), Second Report on Cyprus, CRI(2001)35.
5. ECRI (1999), Report on Cyprus, CRI(99)50.
6. ECRI (1996), General Policy Recommendation No. 1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, CRI(96)43 rev.
7. ECRI (1997), General Policy Recommendation No. 2: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level, CRI(97)36.
8. ECRI (1998a), General Policy Recommendation No. 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, CRI(98)29 rev.
9. ECRI (1998b), General Policy Recommendation No. 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, CRI(98)30.
10. ECRI (2000), General Policy Recommendation No. 5: Combating intolerance and discrimination against Muslims, CRI(2000)21.
11. ECRI (2001b), General Policy Recommendation No. 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, CRI(2001)1.
12. ECRI (2003), General Policy Recommendation No. 7: National legislation to combat racism and racial discrimination, CRI(2003)8.
13. ECRI (2004a), General Policy Recommendation No. 8: Combating racism while fighting terrorism, CRI(2004)26.
14. ECRI (2004b), General Policy Recommendation No. 9: The fight against antisemitism, CRI(2004)37.
15. ECRI (2007a), General Policy Recommendation No. 10: Combating racism and racial discrimination in and through school education, CRI(2007)6.
16. ECRI (2007b), General Policy Recommendation No. 11: Combating racism and racial discrimination in policing, CRI(2007)39.
17. ECRI (2009), General Policy Recommendation No. 12: Combating racism and racial discrimination in the field of sport, CRI(2009)5.
18. ECRI (2011), General Policy Recommendation No. 13: Combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma, CRI(2011)37.
19. ECRI (2012), General Policy Recommendation No. 14: Combating racism and racial discrimination in employment, CRI(2012)48.

Other sources

20. Council of Europe, Committee of Ministers (2010), Recommendation CM/Rec(2010)5 on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender.
21. Council of Europe, Committee of Ministers (2013), Response of the Cypriot authorities to the questionnaire concerning Recommendation CM/Rec(2010)5 on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity.
22. European Court of Human Rights (ECtHR) (1993), *Modinos v. Cyprus*, Application no. 15070/89, Judgment.
23. ECtHR (2015), *Oliari and others v. Italy*, Applications nos. 18766/11 and 36030/11, Judgment.
24. Council of Europe, Commissioner for Human Rights (2011), *Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe*, second edition.

25. Council of Europe, European Committee of Social Rights (2012), Conclusions 2011 (CYPRUS), January 2012.
26. Council of Europe, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (2015), Fourth Opinion on Cyprus, adopted on 18 March 2015, ACFC/OP/IV(2015)001.
27. Council of Europe, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (2015), Comments of the Government of Cyprus, GVT/COM/IV(2015)006.
28. Council of Europe, European Union Joint Programme (2014), Pilot Projects Scheme "Human Rights and Democracy in Action", Teaching controversial issues – developing effective training for teachers and school leaders. http://pjp-eu.coe.int/en/web/charter-edc-hre-pilot-projects/teaching-controversial-issues-developing-effective-training-for-teachers-and-school-leaders?p_p_id=2_WAR_kaleodesignerportlet&p_p_lifecycle=0
29. United Nations, Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) (2013), Concluding observations on the seventeenth to twenty-second periodic reports of Cyprus, CERD/C/CYP/CO/17-22.
30. European Commission, Directorate-General for Justice (2012), Special Eurobarometer 393: Discrimination in the EU in 2012: Report.
31. European Commission, Directorate-General for Justice (2013), National protection beyond the two EU Anti-discrimination Directives: The grounds of religion and belief, disability, age and sexual orientation beyond employment.
32. European Commission (2014a), Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the Implementation of Council Framework Decision 2008/913/JHA on Combating Certain Forms and Expressions of Racism and Xenophobia by means of criminal law, COM(2014)27 final.
33. European Commission (2014b), Commission assessment of Cyprus's National Strategy.
34. European Commission (2014c), Report on the health status of the Roma population in the EU and the monitoring of data collection in the area of Roma health in the Member States.
35. European Commission (2014d), The European Union and Roma - Factsheet Cyprus. http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_country_factsheets_2014/cyprus_en.pdf
36. European Parliament's Intergroup on LGBT Rights (2014, March 17). www.lgbt-ep.eu/press-releases/meps-condemn-homophobic-statements-by-the-archbishop-of-cyprus/
37. European Union Fundamental Rights Agency (FRA) (2010a), Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity: Cyprus.
38. FRA (2010b), Homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity: Comparative Legal Analysis.
39. FRA (2010c), Homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in the EU Member States: Summary of findings, trends, challenges and promising practices.
40. FRA (2012a), EU LGBT survey: Technical report - Methodology, online survey, questionnaire and sample.
41. FRA (2012b), Survey data explorer - LGBT Survey 2012.
42. FRA (2013a), EU LGBT survey data explorer.
43. FRA (2013b), EU LGBT survey - European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey - Results at a glance.
44. FRA (2014), EU LGBT survey – main results.
45. FRA (2015), Annual Report 2014 - Fundamental rights: challenges and achievements in 2014
46. Barcelona Centre for International Affairs (CIDOB) and Migration Policy Group (MPG) (2015), Migrant Integration Policy Index 2015, Cyprus 2014.

47. Castagnoli, C. 2010, Transgender Persons' Rights in the EU Member States, European Parliament.
48. Cyprus Mail (2013, August 10), Pitifully paid domestic workers have wages cut by state. <http://cyprus-mail.com/2013/08/10/pitifully-paid-domestic-workers-have-wages-cut-by-state/>
49. Cyprus Mail (2014, September 11), Biggest problems for Roma are housing and schooling. <http://cyprus-mail.com/2014/09/11/biggest-problems-for-roma-are-housing-and-schooling/>
50. Cyprus Mail (2015a, June 6), Gay Pride parade held in Nicosia. <http://cyprus-mail.com/2015/06/06/nicosia-readies-for-second-gay-pride-parade/>.
51. Cyprus Mail (2015b, May 28), House votes to criminalise homophobia. <http://cyprus-mail.com/2015/05/28/house-votes-to-criminalise-homophobia/>.
52. Cyprus University of Technology, Department of Communication and Internet Studies, Research into the approach of the mass media in Europe regarding issues related to third country nationals and immigration.
53. Danish Institute for Human Rights (2009), The social situation concerning homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation in Cyprus.
54. Demetriou, C. (2014), Report on measures to combat discrimination, Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC, Country Report 2013 – Cyprus, State of affairs up to 1 January 2014, European network of legal experts in the non-discrimination field.
55. Drydakis, N. (2014), Sexual Orientation Discrimination in the Cypriot Labour Market. Distastes or Uncertainty.
56. Erdengiz, A. (2014, June 13), Far right makes gains in Cyprus, Wall Street Journal.
57. European Network against Racism (ENAR) (2013), Shadow Report 2011-2012, Racism and related discriminatory practices in Cyprus.
58. European Network against Racism (ENAR) (2014), Shadow Report 2013-14, Racist Crime in Europe.
59. European University Institute, The Grase Blog (2014, July 9), A very special vulnerability: Migrant domestic workers in Cyprus. <https://blogs.eui.eu/grase/a-very-special-vulnerability-migrant-domestic-workers-in-cyprus.html>
60. Greek Reporter (2013, October 7), Cyprus Protects Gay Rights with New Penal Code. greece.greekreporter.com/2013/10/07/cyprus-protects-gay-rights-with-new-penal-code/.
61. Greek Reporter (2014, May 31), Cypriots in First Gay Pride Parade. [http://greece.greekreporter.com/2014/05/31/cypriots-in-first-gay-pride-parade.](http://greece.greekreporter.com/2014/05/31/cypriots-in-first-gay-pride-parade/)
62. Huffington Post Gay Voices (2014, May 22), Stephen Fry, British Comedian, On Cyprus' Gay Pride Parade www.huffingtonpost.com/2014/05/22/stephen-fry-cyprus-gay-pride-n_5372776.html
63. International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA)-Europe (2013), Annual Review: Cyprus.
64. ILGA-Europe (2014), Annual Review: Cyprus.
65. Kapsou, M. and Mantis, S. (2010), Report for the Cyprus Family Planning Association and Accept LGBT Cyprus on the implementation of Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity by the Republic of Cyprus, The Democratic Rally clarifies its position,.
66. Kapsou, M., Christophi A., Epaminonda, M. (2011), A report on Sexual Orientation in Cyprus: Mapping the Sociopolitical Climate, Experiences and Needs.
67. Kapsou, M., Mantis, S. (2012), Report on Implementation of Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Measures to Combat Discrimination on Grounds of Sexual Orientation or Gender Identity by the Republic of Cyprus.
68. McDonald-Gibson, C. (2013, March 31), Violence against Cyprus's migrant workers trails in the wake of country's economic collapse, The Independent. www.independent.co.uk/news/world/europe/violence-against-cyprus-migrant-workers-trails-in-the-wake-of-countrys-economic-collapse-8555621.html.

69. Officer, D. and Taki, Y. (2013), The Needs of Refugees and the Integration Process in Cyprus, Report commissioned by the Cyprus Office of UNHCR and conducted by INDEX: Research & Dialogue.
70. Prechal S., Burri S. (2009), EU Rules on Gender Equality: How are they transposed into national law?
71. San Diego Gay and Lesbian News (2010, May 5), Cyprus fights back against politician who called gays "social deviants", <http://sdgln.com/news/2010/05/05/cyprus-fights-back-against-politician-who-called-gays-social-deviants#sthash.d28zbrQC.dpuf>
72. Theodorou, E. and Symeou, L. (2012), Experiencing the same but differently: indigenous minority and immigrant children's experiences in Cyprus, British Journal of Sociology of Education.
73. Trimikliniotis, N. and Demetriou, C. (2012), ACCEPT PLURALISM, The interaction between racist discourse and the rise in racial violence: The far right attack against a multicultural Rainbow festival, 2012/ 08, 4. National Case Studies – Political Life, Final Country Reports.
74. US Department of State (2014), Cyprus 2013 Human Rights Report.
75. Yahoo News (2014, March 27), Cyprus police arrest 3 at far right group demo, news.yahoo.com/cyprus-police-arrest-3-far-group-demo-093053604.html.

